

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

PSYCHOLOGICKÁ ROVINA PASTORAČNÍ PÉČE

Bakalářská práce

Autor: **Pavλίna Lojíková**

Vedoucí práce: **PhDr. Filip Abramčuk, Ph.D.**

České Budějovice

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně a všechny použité prameny řádně citovala a uvedla.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 23. dubna 2013

.....
Pavlína Lojíková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Filipu Abramčukovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které podpořily vznik této práce. Děkuji respondentům, kteří se zúčastnili výzkumu, za jejich čas a ochotu. A v neposlední řadě děkuji svému manželovi za podporu a svému bratru Petru Matasovi za pomoc v průběhu psaní tohoto textu.

Abstrakt

Práce popisuje pastorační péči z pohledu psychologie, resp. zkoumá psychologickou rovinu pastorační péče. V teoretické části je popsána pastorační péče jako pomoc člověku v kontextu víry. Dále je přiblížena psychologická intervence v podobě psychoterapie, psychologického poradenství, krizové intervence a psychodiagnostiky. Navazují některé pohledy na vztah a souvislost pastorační péče a psychologie a poté jsou navrženy některé psychologické prostředky využívané či využitelné v pastorační péči. Hlavní výzkumnou otázkou je, jak pastor reflektuje svou pastorační práci. Pomocí hloubkových rozhovorů byla získána data od pěti profesionálních pastorů různých církevních denominací. Metodou zakotvené teorie byl vytvořen třífázový model, který zachycuje možný průběh pastorační péče. Je počítáno s existencí a působením Boha. V pastorační péči jsou řešena témata spíše praktická než duchovní a pastorem pomáhají kromě duchovních faktorů také ty lidské. Bylo zjištěno, že v pastorační péči se vyskytují psychologické prvky, ale její cíle jsou od psychologické intervence odlišné.

Klíčová slova: pastorační péče, psychologická intervence, psychologické poradenství, psychoterapie

Abstract

The thesis describes pastoral care from the perspective of psychology; more precisely, it examines the psychological facet of the pastoral care. The theoretical part describes the pastoral care as a help to a human in the context of faith. Next, psychological intervention is described in the form of psychotherapy, psychological counseling, crisis intervention and psychodiagnostics. Some views of the relationship and connection between the pastoral work and the psychology follow and after that, some psychological means used or usable in the pastoral care are proposed. The key research question is how the pastor reflects his pastoral work. Using depth interviews, data from five professional pastors of different Christian denominations were acquired. Using grounded theory method, a three-phase model, which captures the possible course of the pastoral care, was created. The existence and working of God is taken into account. In the pastoral care, more practical topics than spiritual ones are dealt with, and besides spiritual factors, human factors also help the people in the pastoral care. It was found that psychological elements occur in the pastoral care, but its goals are different from the psychological intervention.

Key words: pastoral work, pastoral care, psychological intervention, psychological counseling, psychotherapy

Obsah

1. Úvod	7
Teoretická část	
2. Pastorační péče	8
3. Psychologická intervence	11
Psychoterapie	11
Psychologické poradenství	12
Krizová intervence	13
Psychodiagnostika	14
4. Pastorační péče a psychologie	14
5. Psychologické prostředky a metody	20
6. Závěr	27
Praktická část	
7. Cíl výzkumu a výzkumné otázky	28
8. Výzkumný soubor	28
9. Metody získávání dat, způsob hodnocení a analýza dat	28
10. Etické problémy a jejich řešení	29
11. Výsledky	29
Přípravná fáze pastorační péče	31
Kontaktní fáze pastorační péče	35
Výstupní fáze pastorační péče	51
12. Diskuze	54
13. Závěr	56
Souhrn	57
Použitá literatura	58
Přílohy	60

1. Úvod

Jako studentka psychologie a zároveň členka křesťanské církve (ze které občas vnímám nedůvěru vůči psychologii) si někdy kladu otázky po podobnosti, slučitelnosti a výlučnosti psychologické a duchovenské činnosti, popř. psychologie a teologie. Mým osobním cílem v této bakalářské práci je tedy upřesnění osobního názoru na tuto problematiku.

Práce má ale též cíl intelektuální, a sice popsat pastorační péči z pohledu psychologie, tedy prozkoumat psychologickou rovinu pastorační péče. Objevují se totiž domněnky či spekulace, zda pastor neposkytuje tutéž péči jako psycholog, jen jiné cílové skupině. A naopak, zda psycholog neplní funkci nenáboženského faráře.

Teoretická část vymezuje a popisuje pastorační péči. Také se zabývá psychologickou intervencí a blíže se věnuje jejím jednotlivým typům. Následuje kapitola, která uvádí názory některých autorů na vztah či souvislost psychologie a pastorační péče, resp. psychologie a teologie. Teoretická část je zakončena výčtem a popisem některých psychologických prostředků, které se v pastorační péči mohou vyskytovat (nebo vyskytují), anebo by se v ní daly využít.

Praktická část si dává za úkol popsat a prozkoumat pastorační péči z pohledu pastorů a zachytit děje, které se v pastorační péči odehrávají. Výzkumným designem je zvolena zakotvená teorie a data jsou sbírána prostřednictvím hloubkových rozhovorů s pastory.

Teoretická část

2. Pastorační péče

Nejprve si přiblížíme, co to pastorační péče je. Duchovenská literatura pracuje s těmito pojmy: pastore, pastorační péče, pastorální péče a pastýřská péče. Jelikož jimi bývá míněno totéž, budeme je považovat za synonyma.

Psychologický slovník chápe pastore takto: „*činnost institucionalizovaného náboženství směřovaná k uspokojování náboženských potřeb jedinců; předpokladem je ochota přijímat náboženský výklad světa*“ (Hartl, Hartlová, 2000, str. 400). Přídavné jméno „pastorační“ je zde popsáno obecněji, jako „*vztahující se k duchovnímu zaměření*“ (Hartl, Hartlová, 2000, str. 400).

Křivohlavý (2000) uvádí, že pastorální péči lze popsat třemi způsoby. Za prvé můžeme uvádět příklady pastore v Bibli. Ve Starém zákoně jsou za pastýře považováni někteří proroci a králové, ale také Mojžíš, který vyvedl celý izraelský národ z Egypta. V Novém zákoně zosobňuje dobrého pastýře Ježíš. Staral se zejména o dvanáct učedníků, ale též jednal s jinými lidmi; promlouval k nim a pečoval o ně. Zanechal nám podobenství o milosrdném Samaritánovi, který se postaral o zraněného člověka. „*Tím zraněným, ležícím podle cesty, nemusí dnes být jen tělesně zraněný člověk, ale i člověk zraněný duševně, sociálně, duchovně atp. Okraden nemusí být jen o peníze, ale třeba i o sebeúctu či sebedůvěru a kladné sebehodnocení. Nemusí přitom procházet jen úzkým údolím v horách mezi Jeruzalémem a Jerichem, ale třeba zúženou životní situací – úzkostí (anxietou), tísní a stresem*“ (Křivohlavý, 2000, str. 11). V Novém zákoně pastoračně pracují také učedníci, ať už osobně nebo pastorálními dopisy. Za druhé lze při popisování pastore jmenovat definice, tedy obsah předmětu s názvem „pastorální péče“. Křivohlavý (2000, str. 13 a 14) cituje některé jiné autory: „*Pastorální péče je osobním opatrováním věřícího člověka duchovním*“ (R. Blühm). „*Pastorální péče je nejen zvěstováním Božího slova, ale i zcela konkrétní realizace toho, co se ve zvěstování člověku sděluje*“ (O. Händler). „*Pastorální péče je péčí o člověka v rámci církve*“ (U. Schall). „*Pastorální péče je poradenstvím v (křesťanském) církevním kontextu*“ (W. Neidhard). Křivohlavý tyto definice shrnuje tak, že v pastorální péči jde o posilování víry a zvládání potíží v životě z pohledu víry. „*Od takto definované pastorální péče se pak očekává potěšení, povzbuzení, nalezení správného*

postoje, bezpečí a skrytosti v Bohu. Očekává se i pomoc v orientaci víry v nejasné situaci, pomoc při rozhodování v přerůzných životních situacích – např. v rodinných otázkách, v otázkách zaměstnání“ (Křivohlavý, 2000, str. 14). Za třetí je možno na pastorači pohlížet jako na činnost, která bývá realizována v křesťanském prostředí, přičemž poskytovatelem je křesťan. Je počítáno s uzdravující mocí víry; tedy nejen s vlivem informací, náhledu či léků (Křivohlavý, 2000).

Opatrný (2001) chápe pastorači jako „*zabývání se lidmi v konkrétních životních podmínkách (...). Jejím posláním je řešit konkrétní problémy konkrétních lidí ve světle a síle evangelia“* (str. 9). K tomu je nutné vědět, jaké mají lidé problémy a co od pastorače očekávají. Je potřeba vědět, jaké odpovědi na tyto záležitosti dává evangelium a kudy vlastně vede stezka, na které mají být lidé doprovázeni. A potřebná je též znalost prostředků, kterými pastorače dosahuje svých posláních. Toto není pastorače sama o sobě, ale bez těchto prvků není možné ji realizovat (Opatrný, 2001).

Podle Smolíka (1991) se pastýřská péče snaží podpořit křesťany v tom, aby mohli žít z radosti, kterou je myšleno, že člověk patří Kristu a je jím vykoupen; a toto přesvědčení si zachovali až do konce života. Smolík se zde odvolává na Calvinova slova, že hlavním cílem duchovních by nemělo být to, aby co nejvíce lidí uvěřilo, nýbrž to, aby věřící svoji víru rozvíjeli. Dále uvádí, že „*Boží péče o člověka, kterou má pastýřská péče dosvědčovat, může být pochopena a přijata jen tehdy, když ji doprovází slovo a když je jejím posledním cílem víra (...). Víra má v celé pastorační práci ústřední význam. Služba pastýře je ve svém nejvlastnějším smyslu služba k víře, i když to není z každé jednotlivosti patrné“* (Smolík, 2001, str. 6).

Pastorače má podle Bukowského (2008) většinou podobu volného rozhovoru. V něm je důležité naslouchání a porozumění na obou stranách, úcta a upřímný zájem; jedině tehdy je tento rozhovor nápomocný a může být dokonce zachraňující. Pastor se nabízí jako partner pro rozhovor. Ten je potřeba nejen umět vést, ale také toto umění procvičovat. Bukowski se inspiruje Rogersovými „základními proměnnými“ (Rogers, 1973 in Bukowski, 2008) v podobě opravdovosti, úcty a empatie (Bukowski, 2008).

Heryán (1988) se zabývá tím, jaký by měl být pastýř. Vychází z původního významu slova, které zahrnuje komplexní zajištění stravy a vody pro svěřené stádo, ale také ochranu celého stáda i jednotlivců. Klade důraz na osobnost pastýře, skrze kterou promlouvá Boží slovo; pastorače je zde pojata jako předání Božího slova jednotlivému člověku, což má

velmi osobní charakter. „*Pastorace není možná bez osobní zkušenosti víry. Nejvíce pomůže ten, kdo zakusil na sobě pochybnost a zatvrzelost, selhání a sebeklam, ale především slavné Kristovo vítězství. Pouhý psychologický rozbor těžkostí nebo věroučně správné upozornění na Boží všemohoucnost a Kristovo vykoupení nebo opakované vyprávění o vlastním obrácení před třemi nebo dvaceti lety není pastýřská pomoc. Naše zkušenost musí být tak živá, aby nám pomohla pochopit druhého v jeho současné nouzi*“ (str. 17). Podle Heryána může pastoračně pomáhat i člověk bez teologického vzdělání; tedy každý křesťan, který zažil Kristovu lásku, je soucitný a má s potřebným osobní vztah. Pastor je člověku nápomocen, aby nahlédl svůj stav před Bohem a zkonfrontoval jej se stavem, který by odpovídal Božímu přání. Pastor by měl být obyčejným člověkem, nikoliv nadlidskou bytostí, aby se mu potřebný neostýchal svěřit. Měl by mít pochopení pro všechny poklesky, což má ale daleko ke shovívavé slabosti. Také je potřeba ohlídat, aby v důsledku důvěrnosti nedošlo k navázání na člověka (pastora) místo na Krista.

Podle Opatrného (2003) je v pastoraci důležité, aby pastorující byl člověkem, který je tu pro pastorovaného; měl by jej podepřít v jeho trápení. V žádném případě by pastorace neměla obsahovat manipulaci a mít vedlejší cíle či podmínky kontaktu, jako například evangelizaci nebo mluvení jen o víře. „*Oba, on i nemocný, jsou plnoprávní a zodpovědní lidé, kteří se setkávají v rovnocenné situaci. Oba se mají respektovat, oba si mají co nabídnout, oba se mohou navzájem obohatit, a to tím, co jeden svobodně předá a druhý taktéž svobodně přijme*“ (str. 9). Pastorace je doprovázení, což znamená, že sdílíme cestu v dobrém i zlém. V tom slově je též obsažena svoboda pro pastorovaného, protože jej nevodíme, ale doprovázíme. A také toto slovo znamená, že pastorovaný už byl na cestě dříve a pomáhající se k němu tedy připojuje na určitý úsek jeho cesty. Pastorovaný by měl být vnímán jako bytost, kterou miluje Bůh, a i proto by se měl pomáhající za něho modlit. Je potřeba pomoci pastorovanému důstojně zvládnout situaci, ale nikoliv ji vybojovat za něj, anebo naopak věnovat se mu jen v těch oblastech, se kterými si víme rady. Také je důležité pracovat s pastorovaným na jeho úrovni víry. Hlavním prostředkem v pastoraci je rozhovor. Neměl by být ale pojat tak, že se v něm má pastorující snažit vysvětlit situaci potřebného, rozveselit jej, anebo dokonce obhájit Boha, že situaci dopustil. O to vůbec nejde. Důležité je být přítomný a naslouchat, což můžeme podpořit tím, že si nebudeme připravovat řeč předem, ani si představovat, jak kontakt proběhne nebo by proběhnout měl (Opatrný, 2003).

Podle Bukowského (2008) je pro pastora výhodou, že je zproštěn přílišné snahy o pracovní výkon a puntičkářství, protože jeho práce v kontextu Božích zaslíbení mu umožňuje, aby v případě, že „selhal“, přišel k Bohu a čerpal z jeho milosti a pomoci.

Barry a Connolly (2009) odlišují pastorační péči a duchovní doprovázení. Do pastorační péče podle nich spadá například podpora člověka k pochopení důvodů jeho problémů, ohleduplné naslouchání, povzbuzení, podpora k vhledu do důsledků stavu, ve kterém se nachází, a podpora k vědomí, jaký toto vše může mít vliv na jeho chování. A k tomu ještě můžeme přidat například připomenutí potřebnému, že Bůh není mravokárce, ale laskavý otec. Tyto druhy pomoci však podle nich nejsou duchovním doprovázením. „*To se totiž snaží člověku pomoci s jeho vztahem k Bohu*“ (str. 17). Je to „*pomoc, kterou poskytuje jeden křesťan druhému, aby mu umožnil vnímat osobní Boží sdělování jemu určené, odpovídat tomuto Bohu, dávajícímu se osobně poznat, růst v důvěrnosti s ním a plně prožívat důsledky tohoto vztahu*“ (str. 20). Jádrem tohoto je především zkušenost (duchovní), nikoliv postoje. Pojem doprovázení má vyjadřovat, že se zde nejedná jen o udílení rad nebo probírání starostí, ale přichází osoba někam míří a na této pouti se chce sdílet (Barry, Connolly, 2009). Toto pojetí duchovního doprovázení se ale víceméně shoduje s výše uvedenými pojetími pastorační péče.

3. Psychologická intervence

Pro srovnání pastorační péče a psychologické intervence si nyní vymezíme i druhý z pojmů. Hartl a Hartlová (2000, str. 239) intervencí rozumí „*v širším smyslu zákrok, v užším smyslu cílený, předem promyšlený zásah, zpravidla zaměřený na zmírnění tíživé osobní situace sledované osoby; jakýkoli postup nebo technika směřující k přerušení, zamezení nebo úpravě probíhajícího procesu*“.

Pro potřeby této práce zahrnujeme do pojmu psychologická intervence následující: psychoterapii, psychologické poradenství, krizovou intervenci a psychodiagnostiku.

Psychoterapie

Podle Vybírala a Roubala (2010) je psychoterapie „*léčebná činnost, při níž psychoterapeut využívá své osobnosti a svých dovedností k tomu, aby u klienta došlo k žádoucí změně směrem k uspokojivějšímu prožívání, chování ve vztazích a sociálnímu*

začlenění“ (str. 30). Terapeut potřebuje umět vést rozhovor, navázat vztah s klientem a setrvat v něm a ovládat techniky (Vybíral, Roubal, 2010).

Kratochvíl (2002) vymezuje psychoterapii jako obor a činnost. Oborem má na mysli, že *„psychoterapie je obor, vědní disciplína, empirická a aplikovaná věda“* (str. 12). Má svoji teorii (která se dělí na různé psychoterapeutické školy a další přístupy) a informace podložené zkušeností uplatňuje v praxi. Pokud se na psychoterapii podíváme jako na činnost, je vymezena jako *„léčebné působení, specializovaná metoda léčení nebo soubor léčebných metod, záměrné ovlivňování, proces sociální interakce“* (str. 13). Působí cíleně a organizovaně *„psychologickými prostředky“* (např. vytvoření terapeutického vztahu, sugesce, učení) na problém člověka. Cílem je, aby zmizely či částečně ustoupily příznaky, a pokud je to možné, zmizely i příčiny. Vlivem psychoterapie, kterou vede pracovník s kvalifikací, se mění prožívání a chování člověka. K tomu dochází vlivem procesů, jako jsou: *„vytvoření kladného očekávání a získávání naděje a odvahy, terapeutický vztah s terapeutem nebo koheze a dynamika skupiny, sebeexplorace a sebeprojevování, katartické odreagování, konfrontace s problémy, získávání náhledu (porozumění souvislostem a neuvědomovaným motivům), zpětná vazba, korektivní emoční zkušenost, zkoušení a nácvik nového chování, desenzibilace a posilování, získávání nových informací a učení se chybějícím sociálním dovednostem“* (str. 13). Psychoterapii lze dělit na různé druhy, například na podpůrnou (podpořit člověka takového, jaký je) a rekonstrukční (změnit osobnost). Kratochvíl dále uvádí, že kromě zaměření na problémy by psychoterapie měla být také o pomáhání člověku k osobnostnímu rozvíjení (Kratochvíl, 2002).

Pokud bychom se zajímali o účinnost terapie, je zajímavé, že *„velikost efektu terapie více souvisí s identitou terapeuta (tedy tím, kdo je terapeut) než s formou terapie, kterou praktikuje“* (Beutler a kol, 1994 in Timuľák, 2005, str. 128).

Psychologické poradenství

Jelikož rozdíl mezi psychologickým poradenstvím a psychoterapií často nemusí být zcela známý, definujme si poradenství srovnáním s psychoterapií.

Poradenství je spíše krátkodobé, nárazové nebo dopředu časově určené, cílí na řešení či vyřešení konkrétního problému (psychoterapie většinou míří hlouběji), poradenství na

rozdíl od psychoterapie nevyvolává dojem, že člověk, který jej využívá, je „nemocný“; psychoterapeutický výcvik je často rozsáhlejší a časově náročnější (McLeod, 2007 in Vybíral, Roubal, 2010).

Psychoterapie se soustředí na klienta, ale poradenství na jeho potíže. Psychoterapie podporuje klienta v pochopení příčin myšlenek, citů a chování, které chtějí změnit, ale poradenství informuje, radí a nabízí návody. Psychoterapie často kombinuje různé postupy a teorie, poradenství mívá svoji cílovou skupinu. Psychoterapeut pátrá a hledá, ale poradce působí jako odborník (Corsini, Wedding, 2008 in Vybíral, Roubal, 2010).

„Poradenská psychologie se už od doby svého vzniku využívá v celé řadě oblastí, např. pomáhá lidem vyrovnat se s úmrtím blízké osoby, řešit rodinné problémy, pomáhá léčit posttraumatickou stresovou poruchu, která se objevuje po prožití katastrof či extrémně zátěžových situací“ (Hayes, 2003, str. 75).

Krizová intervence

„Krizová intervence je odborná práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou, ohrožující. Krizová intervence pomáhá zpřehlednit a strukturovat klientovo prožívání a zastavit ohrožující či jiné kontraproduktivní tendence v jeho chování. Krizová intervence se zaměřuje jen na ty prvky klientovy minulosti či budoucnosti, které bezprostředně souvisejí s jeho krizovou situací“ (Vodáčková a kol., 2002, str. 60). Ohniskem práce s klientem je řešení jeho problému. V krizové intervenci je snaha o to, aby byly co nejvíce podpořeny schopnosti klienta tak, aby svoji situaci dokázal v co největší míře zvládnout sám. Krizoví pracovníci volí eklektický přístup, protože je potřeba upravit způsob pomoci každému člověku individuálně. Práce s člověkem by měla zahrnovat všechny složky člověka, tedy složku biologickou, psychickou, sociální i duchovní. Krizový pracovník přináší do klientovy situace strukturu a poskytuje mu oporu. Na rozdíl od psychoterapie se v krizové intervenci pracuje s tím, co je v té době naléhavé, nejdůležitější, nejvíce vidět. Také se pracuje jen do té doby, než klient pocítuje, že zvládne situaci účelně řešit. Je možné přejít z krizové intervence do psychoterapie. Ale to by mohlo mít ten následek, že vlastně klient nezvládl situaci sám. Krizová intervence má podobu tváří v tvář a telefonickou (Vodáčková a kol., 2002).

Psychodiagnostika

„Psychodiagnostika je aplikovaná psychologická disciplína, jejímž úkolem je zjišťování a měření duševních vlastností a stavů, případně dalších charakteristik individua“ (Svoboda, 2005, str. 11). Pomocí různých metod se určuje diagnóza, kterou je myšlen psychický stav diagnostikovaného. Cíle diagnostické činnosti mohou být různé: stanovení vývojového stupně, určení důvodů odchýlení od normálního vývoje, určení osobnostních výlučností jedince, určení charakteru, okolností a důvodů odlišností mezi lidmi, předpověď. Diagnostické metody můžeme dělit na klinické a testové (Svoboda, 2005). „Klinickými nazýváme takové postupy, které nejsou vázány přísnými pravidly, nemají statistický základ, jsou pružné, umožňují lépe poznat konkrétní případ obměňováním svých postupů“ (Svoboda, 2005, str. 12). Mezi klinické metody patří pozorování, rozhovor, anamnéza a analýza spontánních produktů (Svoboda, 2005).

Vágnerová a Klégrová (2008) vidí přínos psychodiagnostiky v tom, že „realistická předpověď vyplývající ze stanovené diagnózy dává klientům naději na zlepšení, a proto má potřebnou motivační sílu, stimuluje jejich ochotu spolupracovat“ (str. 13).

4. Pastorec a psychologie

Autoři textů o pastorači nezřídka popisují, upřesňují či vymezují vztah mezi pastoračí a psychologií; zdá se, že pro křesťany je toto velmi důležité téma.

Také se můžeme setkat s popisem jevů, které psychologii (nebo alespoň části psychologické intervence) nápadně připomínají; ať už bylo toto záměrem autorů či nikoliv.

Dam (1990) uvádí, že značný počet křesťanů zaujímá vůči psychologii odmítavý postoj. Mají pocit, že křesťanům psychologie nemá co dát, protože psychické nemoci se jich netýkají. A někteří dokonce spojují věnování se psychologii s hříchem. Dam s nimi ale nesouhlasí. Psychologii považuje za vědu a je toho názoru, že věda a víra se nevyklučují. Křesťanství může být obohaceno například poznatky z psychologie práce, psychologie konfliktů či psychoterapie. Je ale potřeba třídit a kriticky zkoumat, které poznatky využijeme a které ne. Dále je potřeba „na podkladě Bible a podle vlastních pastoračních zkušeností doplnit to, co o člověku víme“ (str. 2). Dam také zajímavě popisuje rozdíl mezi psychoterapií a pastoračí: „Křesťanská pastorec jde hlouběji než psychoterapie, protože je vlastně duchovní terapií a nejen duševní. Chce ducha člověka přivést k životu a růstu. A

v našem duchu se chce uskutečnit Duch Boží. Z křesťanského hlediska se tedy nejedná o seberealizaci, ale o realizaci ducha. Nejedná se zde o člověka autonomního, ale o člověka, který na trůn postavil Boha“ (str. 10).

Šatura (1991) popisuje, jak k nedůvěře křesťanů vůči psychologii vlastně došlo. Už od počátků křesťanství se duchovní zajímali o lidskost a o duši jako takovou. Když pak začala psychologie vznikat jako věda, přidali se k jejím výzkumům také odborníci z katolické církve. Získané poznatky se využívaly při přípravě duchovních. V tomto duchu se pokračovalo do poloviny dvacátého století. Ale paralelně s tímto (už od počátku dvacátého století) začaly vznikat jiné psychologické proudy. Nejvýraznější byly zřejmě teorie Sigmunda Freuda. S mnohými jeho výroky křesťané souhlasili a byli jimi dokonce fascinováni. Ale Freud se pokoušel velmi horlivě použít psychologii k vyvrácení či vysvětlení lidské víry. Dalším proudem byla psychologie mystiky, která se pokoušela dokázat, že mystické jevy jsou pouze psychopatologií. A v neposlední řadě přispěli modernisté, kteří – zaštiťující se psychologií – trvali na spojitosti věroučných dogmat s projevy podvědomí. Toto vše přispělo k všeobecné nedůvěře křesťanů vůči psychologii jako takové. Psychologie se ale v čase mění a tyto proudy už jsou jen malou částí celé psychologie. Předsudky křesťanů ale stále přetrvávají. Šatura doufá, že i díky opětovnému vyhlášení Druhého vatikánského koncilu, který psychologii oceňuje a označuje za přínosnou, dojde k rehabilitaci psychologie v očích křesťanů.

Klčovanská (2003) popisuje dva důvody, proč došlo k přesunu péče o psychiku od křesťanů k psychologům a lékařům. Tím prvním je, že v křesťanských církvích přestal být kladen důraz na nepostradatelnost duchovního vedení; to se najednou týkalo jen některých lidí. Duchovní vedení také začalo být doménou jen školených lidí (odborníků). Tím se dostáváme ke vzniku pastoračního poradenství (na počátku dvacátého století), což zásadně podpořilo rozvoj psychoterapeutické činnosti. Druhým důvodem je rozvoj vědy v sedmnáctém a osmnáctém století, který s sebou následně přinesl ateismus ve století devatenáctém. S potlačením víry se objevila duchovní prázdnota, již se pokoušela vznikající psychoterapie zaplnovat. Místo duše se tak začala léčit psychika.

Křivohlavý (2000) naznačuje, že pastorační péči lze nahlížet dvěma způsoby; v užším a širším pojetí. Užší, čistě křesťanské pojetí, výstižně zachycuje Müller (in Křivohlavý, 2000, str. 15): „pomoci víře a životu z víry“ a Collins (in Křivohlavý, 2000, str. 16):

„pomáhat druhým lidem – spolubratřím a spolusestrám – k tomu, aby byli opravdovějšími a zralejšími křesťany“.

Do širšího, všeobecnějšího pojetí, by spadalo například toto: pomoc lidem s jejich problémy a zvládnáním těch problémů, podpora ke změně neefektivního myšlení a chování, poskytnutí sociální opory, rozvoj a zrání osobnosti apod. (Collins in Křivohlavý, 2000).

„Někdo může mít pocit, že nejsme oprávněni uchýlovat se k psychiatrii a psychologii, protože duchovní doprovázení je nadpřirozenou službou“ (Barry, Connolly, 2009, str. 153). Autoři ale tomuto názoru oponují s tím, že v pojetí duchovního doprovázení není možné vztah Boha a člověka rozštěpit na přirozený a nadpřirozený díl, obdobně jako vztah člověka a člověka v rámci duchovního doprovázení. V těchto vztazích se odráží lidskost; je tedy potřeba inspirovat se poznatky odborníků o jejich pomáhajících vztazích. Také je ale potřeba uvést, že s rozvojem terapie a poradenství začala být pastorační péče těmto druhům intervence až příliš podobná (Barry, Connolly, 2009). „I když si s vděčností vypůjčujeme pojmy a postupy z psychologie, jsme přesvědčeni, že duchovní doprovázení je pomáhajícím vztahem, který se od psychoterapie a psychologického poradenství liší“ (str. 154).

Košč a Košč (2006) uvádějí, že *„v křesťanské tradici se už poměrně dávno využívaly rozličné psychologické poznatky či přístupy v praxi pastoračního působení pastorů, aniž by byly vnímané jako něco cizorodého“ (str. 15). Ale teprve nedávno se psychologie začala zařazovat do vzdělání budoucích duchovních a také do jejich celoživotního vzdělávání (Košč, Košč, 2006).*

Müller (2005) se zabývá blízkostí v pastoraci. Uvádí, že na rozdíl od psychoterapie (kde je vztah poněkud profesní a vymezený pravidly), je v pastoraci vyžadováno také přátelství. A sdělováním niterných záležitostí se prohlubuje intimita mezi zúčastněnými. To vše s sebou přináší riziko přílišné blízkosti a tím i překročení hranic ve vztahu. Pastorující často nemá dostatek zkušeností se sebou a dostatek psychologických poznatků a metod, *„které by mu pomohly vyhnout se situacím, v nichž se vyvíjí dynamika, z níž sám nevybředne, anebo jen s obtížemi“ (str. 57). Aby se tomuto předešlo, je potřeba, aby pastorační pracovník rozuměl principu přenosu a protipřenosu. A také musí být zralý Müller (2005). „Nestačí znát historii pastorační nebo duchovního doprovázení; nestačí být vysvěcený nebo mít zvláštní úkol; nestačí vyznat se v Bibli; nestačí ovládat varianty rozhovorů podle Carla Rogerse (...). Kdo chce pastorační nebo duchovní doprovázení nabízet odpovědně, musí znát sebe, musí být někým, kdo na sobě pracoval“ (str. 42).*

Baumgartner (1996) se zabývá vztahem psychologie a víry. „*Kdo se bude znovu a znovu dotazovat psychologie, zda v lidské psyché nachází Boží stopy, musí být psychologům zklamán.*“ „*Co však psychologická věda může dát k dispozici zainteresovanému věřícímu, je znalost psychodynamiky náboženského vidění a zážitků. Studuje takřkajíc psychické orgány a senzory víry, nemůže a nemá si však nikdy jako psychologie dovolit říci něco relevantního o předmětu a obsahu víry*“ (str. 7). Na jednu stranu můžeme psychologii kritizovat za to, že si připadá nějakým způsobem onnipotentní a předpokládá, že vše lze zvládnout vědeckými postupy a dostatkem času; potlačuje tedy to, že život prostě obsahuje utrpení a smrt. Ale na druhou stranu psychologie někdy napravuje nebo upozorňuje na nesprávnou aplikaci náboženství (a jejích následků), zejména v podobě studené náboženské výchovy. Existence, rozvoj a využívání psychologie tedy může být upozorněním, že se z pastorače vytratil léčivý rozměr (Baumgartner, 1996).

Vztahem teologie a psychologie se zabývá také Bukowski (2008). Je přesvědčený, že „*bychom proti sobě neměli stavět psychologicky školené a theologicky profilované vnímání. Jedná se o dvě perspektivy, které obě mají své oprávnění a svou hodnotu pro pastýřskou péči, obě totiž mohou přispět k tomu, abychom pochopili svůj protějšek a to, co jím hýbe*“ (str. 11). V poznámce pod čarou ale dodává, že tímto rozhodně nechtěl popřít nutnost pokračovat v konfrontaci antropologického náhledu psychologie a teologie.

Raus (2004), který se inspiroval Carterem a Narramoreem (1979 in Raus, 2004), popisuje čtyři modely vztahu teologie a psychologie. Podle stoupenců *konfliktního modelu* si psychologie a teologie protirečí a není možné najít styčné plochy. Má buď tu podobu, že si křesťan myslí, že psychologie je nebezpečná, anebo je psycholog přesvědčen o nezdravosti náboženství pro člověka. *Aditivní model* odráží snahu držet se buď psychologie, nebo teologie, ale tu či onu disciplínu obohacuje o poznatky disciplíny druhé, které do ní zapadají. Podle *paralelního modelu* jsou platné teologie i psychologie zároveň a v rozporu být nemohou, protože se ani nedotknou. Člověk, který žije v souladu s tímto modelem (aniž by to třeba tušil), žije a myslí poněkud podvojně, protože chvíli myslí jedním způsobem a chvíli druhým. Tento přístup je poklidný, dokud jej nevyruší hlubší otázky, které způsobí konfrontaci těchto dvou rozdílných světů. *Integrační model* má podobu kříže, protože předpoklady i cíle obou disciplín se rozcházejí, ale je zde určitý průnik, díky kterému je možné včlenit poznání psychologie do teologie (Raus, 2004). „*Integrační model vztahu teologie a psychologie umožňuje křesťanu zabývat se svobodně*

poznatky, které nashromáždila vědecká disciplína psychologie. Tento model vychází z předpokladu, že velká část těchto poznatků je dobře integrovatelná s křesťanskou vírou. Integrace je ale zároveň možná jen tehdy, uvědomujeme-li si své vlastní biblické výchozí předpoklady a cíle“ (str. 26).

Podle M. Kašparů (2002) by psychologie měla být služebnicí teologie. Dokonce si myslí, že zpovědník by měl mít základy nejen psychologie, ale i psychopatologie a psychiatrie. Pastorální psychologie je podle něho „*nová disciplína v oboru pastorální teologie, spočívá v aplikaci psychologických principů, psychodiagnostiky, hlubinné psychologie a psychoterapeutických metod do pastorační praxe“ (str. 8). „Nesmí být opět chápána jako pouhá „psychologie v církvi“, spíše jde o to vzít psychologii do služeb ve věci víry, která má vždy na mysli ucelenou tvorbu osoby v Božích očích. Taková pastorální psychologie bude souhlasit s mnohým, co říká psychologie o lidských zážitcích a jednání; bude se však snažit, aby těmto psychologickým poznatkům dala teologický výklad“ (str. 9).* Také je potřeba rozlišovat mezi prací duchovního a psychologa. Duchovní podporuje věřícího, aby se ve svém životě vyznal na základě víry, psycholog je klientovi přínosem pro adekvátní vztahování se vůči sobě i okolí. Rozdíl je také ve vztahu člověka a odborníka. Především v tom, že duchovní je typem vazby a přístupu vůči člověku spíš přítel než profesionál. Pokud má duchovní pro daný problém člověka postačující odborné informace a svoji vlastní zkušenost, je v pořádku, pokud člověku pomůže sám. Ale pokud by problém člověka hraničil s normalitou nebo měl duchovní pocit, že na to nestačí, je na místě oslovit odborníka (Kašparů, 2002).

Když jsme poukázali na to, jak je psychologie pro pastorační užitečná, hodí se uvést příklad, jak konkrétně psychologie do pastorační zapadá. Křivohlavý (2000) popisuje pastorační různých problémů. My si na ukázkou vezmeme jeho informace pro pastorační méněcennosti. Křivohlavý za prvé uvádí, jak se k této problematice vyjadřuje Bible. Sem spadá fakt, že Bůh člověka miluje a považuje jej za velmi hodnotného, když jej považuje za své dítě a dokonce za něj položil svůj život. Bůh člověku přikazuje, aby měl sám sebe rád. Také je zde naznačeno, že lidský život je ovlivněn důsledky zneužití lidské svobody v podobě hříchu apod. Za druhé je vysvětleno, jaké mají pocity méněcennosti příčinu. Uvádí například podceňování dítěte rodiči, měření hodnoty člověka podle nesprávných kritérií (majetek, sportovní výkony), příliš náročné úkoly nebo jejich nadměrné množství, zranění druhými, nesprávné porovnávání se s jinými lidmi aj. Za třetí uvádí důsledky

pocitů méněcennosti (podle Ellison, 1976 in Křivohlavý, 2000), jako například nejistota, přílišná poddajnost, neschopnost přijmout lásku apod. Tyto všechny poznatky pak vedou ke konkrétním doporučením pro pastora: názor Bible sdělíme pastorovanému a poznatky z psychologie jsou inspirací pro pastora (například když ví, že člověk s pocity méněcennosti vnímá spíše svoje negativní stránky, vede jej k uvědomění si pozitiv. Když ví, jaký dopad mají nereálné cíle, vede člověka ke stanovení si cílů reálnějších apod.) Na místě je také modlitba s potřebným i za něho. A v neposlední řadě klade Křivohlavý důraz na prevenci, která opět čerpá z psychologických poznatků. Například se může duchovní snažit učit rodiče, jak budovat u dětí správné sebepojetí, a vést lidi, aby se sebou navzájem nezacházeli jako s věcmi či nástroji apod. (Křivohlavý, 2000).

Najdeme ale také názor, že bychom se spíše měli od psychologie navracet k církevnímu společenství. Psycholog (s křesťanským vyznáním) Larry Crabb (2000) došel k přesvědčení, že *„pod tím, co naše kultura označuje jako psychická porucha, se skrývá duše, která s pláčem prosí o to, co jí může poskytnout jen společenství (...). Musíme dělat něco jiného, než jen školit profesionální odborníky na napravování lidské psychiky. O poškozenou psychiku tu nejde. Základní příčinou našich problémů je duše, jíž chybí opravdové spojení“* (Crabb, 2000, str. 11). Je přesvědčený, že lidé byli Bohem obdarováni něčím dobrým, co při těsném spojení dvou lidských bytostí má schopnost léčit duši. Má vizi křesťanského společenství, kde jsou lidé propojeni v malých uzdravujících společenstvích; jde tedy o to, aby každý křesťan měl několik hlubokých přátelských vztahů (s křesťany), ve kterých panuje značná důvěrnost a intimita, a ve kterých je možné sdílet i ty záležitosti, na které člověk není právě hrdý. Podle Crabba je tím, co lidem pomáhá, rozhovor. Ten ale nemusí být veden školenou osobou; jde v něm spíše o vztah a osobnostní kvality pomáhajícího. Aby tedy byl rozhovor prospěšný, je potřeba, aby pomáhajícímu na trpícím upřímně záleželo. Jsou ale situace, kdy je školený profesionál potřeba. Crabb je rozděluje do čtyř oblastí: problémy s organickým podkladem, problémy spojené s odchýlnými průběhy učení se a utváření osobnosti, problémy ohrožující jedince nebo společnost, problémy na základě neznalosti účinného postupu nebo nepostačujícímu porozumění některých principů. Všechny ostatní potíže by měly být zvládnutelné pomocí společenství a hlubokých vztahů (Crabb, 2000).

5. Psychologické prostředky a metody

Cílem této kapitoly je uvést a popsat některé psychologické prostředky a metody, které se teoreticky mohou v pastoraci vyskytovat (nebo se v ní vyskytují), anebo které by pravděpodobně bylo možné v pastoraci využít.

V průběhu vývoje psychologie bylo popsáno mnoho prostředků a metod, kterými lze člověku pomoci; ať se jedná o zmírnění či odstranění příznaků, nebo dokonce příčin potíží, anebo jednoduše o zlepšení osobní pohody člověka. Některé lze najít napříč všemi druhy psychologické intervence, ale jsou i takové, které jsou výlučné či specifické pro konkrétní oblast psychologické intervence, například pro konkrétní školu psychoterapie.

Pro označení osoby, která vstupuje do psychologické intervence, jsou v této kapitole používány pojmy klient a pacient v závislosti na tom, jaký pojem používá autor informace. Tyto dva pojmy budeme považovat za synonyma.

Z metaanalýzy výstupů psychoterapie vyplývá, že z hlediska velikosti změn u klienta v průběhu psychoterapie má největší vliv klientovo očekávání změny a vážnost jeho problému. Na druhém místě je terapeutický vztah a na třetím místě (po velké odmlce) přispívají ke změně u klienta psychoterapeutovy techniky (Bergin, Lambert, 1978 in Prochaska, Norcross, 1999).

Co se týče **očekávání** klienta, Roberts a kol. (1993 in Prochaska, Norcross, 1999) došli k tomu, že „*až polovinu psychoterapeutického úspěchu lze vztáhnout ke skutečnosti, že léčitel a pacient silně věří v účinnost dané léčby*“ (str. 19). Očekávání však rozhodně není jediný účinný faktor. „*Ve skutečnosti je psychoterapie téměř dvakrát účinnější než „nespecifické“ či „placebo“ metody, které se snaží v pacientovi vyvolat pozitivní očekávání*“ (Grissom, 1996 in Prochaska, Norcross, 1999).

Terapeutický vztah je v literatuře často označován za důležitou či nutnou podmínku psychoterapie. Nejvíce je využíván (a propracován) zřejmě v Rogersovské psychoterapii (Prochaska, Norcross, 1999). Rogers má na tento vztah následující požadavky: „*1. Terapeut musí být ve vztahu kongruentnější a zdravější než klient. 2. Terapeut musí být autentický. 3. Terapeut musí klienta bezpodmínečně pozitivně oceňovat. 4. Terapeut musí projevovat přesnou empatii*“ (Rogers, 1957, in Prochaska, Norcross, 1999).

Dále můžeme uvést metody **racionální** psychoterapie, která „*se zaměřuje na logické myšlení pacienta. Snaží se především působit na jeho rozum, soudnost, kritičnost*“

(Kratochvíl, 2002, str. 124). Nejprve se klientovi vysvětlí a objasní podstata jeho nemoci včetně příčin (jak vznikla), poučí se o psychosomatice a psychohygieně (např. zásady typu: mít příznivý pohled do budoucnosti, tzn. mít perspektivy, pomáhá snášet nepříjemnosti; optimismus a pozitivní myšlení; ze životosprávy například pravidelnost stravy, vyhýbání se návykovým látkám, nedělní odpočinek; pravidla budování vztahů, např. lidé se k nám chovají tak, jak s nimi jednáme my). Na tento výklad navazuje přesvědčování. Dále je snaha o to, aby pacient pozměnil své názory a postoje. Poslední podobou je tzv. psychagogika, kdy je pacient všestranněji veden, učen a usměřován (Kratochvíl, 2002).

Z **poradenské** psychologie můžeme převzít například principy, které jsou doporučovány i pro laickou pomoc. V souladu se zásadou „sdílená bolest, poloviční bolest“ je doporučováno vyslechnout a neradit na potkání. Dále většinou není absolutní pravda na jedné straně a absolutní mýlka na straně druhé, proto je dobré zkusit se podívat na problém také očima toho druhého. Také pomáhá připomenutí, že ne vše musí dopadnout tak špatně, jak se na první pohled zdá, že to je, a je možné využít také připomenutí, že i v náročných situacích lze najít nějaký pozitivní význam. Není dobré podlehnout nutkání řešit vše hned, jak daná věc nastane. Podpůrně působí to, když pomáhající sdílí, že ve svém životě zakusil něco podobného, a také uvede, že (jak) to vyřešil. Doporučeníhodný je též optimismus a kousek nadhledu. Každopádně je ale škodlivé činit rozhodnutí za druhého (například v podobě zásadních rad), protože odpovědnost má každý jen sám za sebe. A v neposlední řadě by měl člověk přestat opakovat postupy, které nefungovaly doposud, protože pravděpodobně nebudou fungovat ani nadále (Novák, Drinocká, 2006).

Inspirovat se lze též **logoterapií**. „*Logoterapie je terapeutickým přístupem zaměřeným na duchovní stránku lidské existence. Ta se v životě člověka projevuje svobodou v osobních volbách, odpovědností za ně a prožíváním jejich smysluplnosti či nesmyslnosti vzhledem k rozpoznávaným životním hodnotám*“ (Vymětal, 2004, str. 255). Ústřední potíží, se kterou se v logoterapii pracuje, je *existenciální frustrace*. Je to „stav duchovní nouze“, ke kterému může dojít v důsledku poškození či ztráty životních hodnot, popřípadě jejich dosavadním nevytvořením. Terapeut pomáhá pacientovi najít hodnoty nové (tvůrčí, zážitkové a postojové) a také jej učí používat sebeodstup a sebezpresah (nejen) k odpoutání pozornosti od pacientových obtíží. Logoterapeut používá *protiklady*. Je beznadějně optimistický v existenci naděje na změnu v postoji, ale pesimistický ke změně „osudu“. Hledá změnitelné příčiny, ale ignoruje nezměnitelné příčiny. Kriticky hodnotí

pacientův únik před zodpovědností, ale nehodnotí pacienta jako takového. Nechává volbu hodnot na pacientovi, ale jde příkladem tím, že zastává své vlastní. Nyní si uveďme některé konkrétní metody logoterapie. Tou první je *postojová změna*. Bylo zjištěno, že mnohdy není největším problémem objektivní příčina, např. somatický nebo interpersonální problém, ale postoj, s jakým k problému pacient přistupuje. Terapeut se snaží pomocí racionální argumentace, prestižní sugesce nebo zaměření pozornosti posunout pacienta od negativních faktorů problému k pozitivním. Snaží se tak změnit negativní, destruktivní postoje na pozitivní, konstruktivní. Druhou metodou je *dereflexe*. Pacienti se mnohdy příliš soustředí na svůj problém, mluví o něm, snaží se dosáhnout „štěstí“. To vede často k frustraci, protože se jim nedaří nebo nenalézají nic pozitivního. V takovém případě se terapeut snaží o dereflexi, tj. nasměrování na sebepřesahující cíl, který je hodnotný a prospěšný, a zapomenout na své sebestředné zájmy. Fakt, že terapeut vede pacienta k dereflexi, musí být pacientovi zamlčen, jinak pozbývá účinnosti. U metody zvané *paradoxní intence* je cílem, aby pacient dosáhl sebeodstupu od svých potíží a postavil se k nim nezávisle. Pacient zjistí, že identifikovat se s nemocí je škodlivé a naopak zkonfrontovat se s ní a vzdorovat jí je uzdravující. Terapeut vede pacienta, aby své potíže přeháněl nebo se o ně dokonce snažil. Svě místo zde má humor, který pomáhá k odpoutání se od sebe. Paradoxní intence se ale nesmí použít při možnosti sebevraždy nebo u akutních psychotických stavů (Vymětal, 2004).

Sugestivní psychoterapie používá k pomoci pacientovi terapeutovu vážnost či moc a přesvědčivě sdělované informace. Její působení je různé podle toho, jak jsou jednotliví pacienti k sugesci vnímaví. Ta se může provádět v bdělém či hypnotickém stavu¹. Do kategorie sugestivních metod můžeme zařadit i tzv. placebo efekt, který je provázen očekáváním, pozitivním přístupem k léčbě, nadějí apod. (Kratochvíl, 2002). „*Placebový účinek se prokazatelně zvyšuje, když terapeut projevuje zájem o pacienta, o průběh jeho léčby a o léčebné výsledky*“ (Shapiro a Morris, 1978 in Kratochvíl, 2002, str. 134).

---

¹ Z mojí zkušenosti vyplývá, že křesťané se k hypnóze staví většinou velmi odmítavě a často ji uvádějí jako důvod, proč odmítají psychologickou intervenci či psychologii jako takovou.

Bruchová (1997) dává **mnohá doporučení** ze své **psychoterapeutické praxe**. „*Naše naslouchání² může v pacientovi probudit pocit, že ho někdo vnímá a chápe; shrnováním a přeformulováváním toho, co jsme slyšeli, mu můžeme pomoci, aby podnikl první kroky vedoucí k vyjasňování a uvolňování základních problémů, které mu komplikují život; objektivnějším hodnocením jeho možností a předkládáním alternativ mu můžeme nakonec pomoci, aby dospěl do stadia, kdy bude schopen sám jednat, vymaní se ze svých úzkostí a nebude již tak bezmocnou obětí okolností*“ (str. 9). Bruchová dále uvádí, že je ku prospěchu v krátkosti shrnout, v čem terapeut vidí pacientův problém. Také je dobré se zeptat na něco kladného, například kdy se v poslední době pacient cítil dobře. Terapeut by se také neměl snažit získávat spoustu (byť potřebných) informací na úkor budování vztahu. Lidem úzkostným či depresivním pomáhá vědět, že mají možnost terapeutovi zavolat (je ale důležité vymezit čas, kdy volat lze). Důležité je také vnímat neverbální komunikaci (mnoho slov může být snahou skrýt pravdu), mlčení podává více informací a často je v něm obsažená touha po pochopení. Kromě obsahu sdělení je tedy potřeba přihlídnout ke způsobu, jak byla informace sdělena. Pacient by měl mít možnost se aktivně podílet; terapeut by se proto neměl snažit mu vysvětlovat, co si pacient myslí nebo co cítí, ale pacient by měl toto objevovat a pojmenovávat sám. Také je potřeba dávat pozor na to, jak terapeut zachází se slovy; neměl by působit tak, že vše ví a nikdy se nemýlí, ale měl by povzbuzovat pacienta v porozumění a vyjadřování se. Bruchová také naznačuje, že fakt, zda terapie pacientovi pomohla, je obtížné hodnotit, protože projevy jsou u každého pacienta jiné. Hned zpočátku ale většinou dojde k úpravě pacientových příznaků, nálady a pohledu na situaci. Pacientovi se totiž uleví, protože je tu nyní někdo, kdo se doopravdy zajímá a chce mu naslouchat (Bruchová, 1997).

Empatická psychoterapie „*umožňuje pacientovi, aby se otevřeně rozhovořil o sobě, ventiloval své problémy a prozkoumal rozporné i kladné stránky své osobnosti a tak se v sobě sám víc vyznal, víc se akceptoval a mohl se vhodněji samostatně rozhodovat*“ (Kratochvíl, 2002, str. 165). Terapeut neradí ani se nevyptává, ale vcítuje se do pacienta a podporuje jej k co nejpřesnějšímu vystižení jeho pocitů. Pečlivě naslouchá a někdy tzv.

---

² V původním textu odlišeno kurzívou, nyní podtrženo, aby bylo možné pojmy oddělit od citovaného textu.

zrcadlí, tzn. parafrázuje pacientovo sdělení, přičemž se soustředí na jeho prožitky a pojmenovává i ty, které nebyly sděleny (Kratochvíl, 2002).

Vybíral a Roubal (2010) vytvořili **seznam** intervencí, **technik** a postupů, které se objevují v soudobé psychoterapii. Tento výčet má sto položek a i tak jej autoři nepovažují za úplný. Pro ilustraci můžeme uvést nějaké příklady: empatické potvrzování, konfrontace, metody katarze, metody odpuštění, metody přijetí, povzbuzení, přiměřená empatie, terapeutovo sebeodhalení, učení a udílení rad, uzavírání dohod o chování, zrcadlení apod. (str. 633-635).

Abreaktivní psychoterapie (abreakce znamená uvolnění, odreagování) pracuje se silnou expresí negativních emocí, především těch, které v minulosti nebyly vyjádřeny. Pod terapeutovým dozorem pacient opětovně prožívá situaci, která vedla ke vzniku negativních emocí, ale nyní je vyjadřuje, což je očišťující. Abreakce může mít například formu „vypovídání se“ či „vyplakání se“, ale i bouchání do předmětů (Kratochvíl, 2002).

Také z **krizové intervence** lze uvést několik technik. Pokud klient samostatně mluví, je dobré jej nechat, ať v tom pokračuje a především jej nepřerušovat neustálými dotazy. Příjemné pro klienta je též upravit slovník podle toho jeho. Ale pokud mluví příliš dlouhou dobou nebo se do své výpovědi zamotává, je přínosné dát jeho příběhu *kostru* tak, že *shrne* to podstatné nebo se zeptáme na *zakázku*. Jelikož se v krizové intervenci (na rozdíl od psychoterapie) vyskytuje nějaká skutečná brzda či nebezpečí, je potřeba toto zohlednit. V této situaci velmi pomáhá, když klient zkusí nadnést, *co nejhoršího* by se mohlo stát; tyto úvahy vedou paradoxně k úlevě. Také se lze zeptat, jestli klient zažil *v minulosti něco podobného*, zejména proto, že nám to může pomoci zjistit, o co by se dalo případně nyní opět opřít. Pokud se jedná o rady pro krizovou intervenci prostřednictvím telefonního rozhovoru, doporučuje se například, aby pomáhající neposkytoval zbrklé rady, nesliboval a nechlácholil, ale hlavně naslouchal (i prožitkům) a žádal o upřesnění. Také je dobré vyvarovat se otázek „proč“, protože mají konotaci viny (Vodáčková a kol., 2002).

Psychologie také využívá **relaxační techniky**. Zdá se být nepravděpodobné, že by pastorec používala něco takového, jako je autogenní trénink. Ale možná je něčím

podobným provázena modlitba.³ „*Relaxační metody vycházejí z poznatků o vzájemné souvislosti mezi třemi faktory: psychickou tenzí, funkčním stavem vegetativní nervové soustavy a napětím svalstva. Jelikož tonus kosterního svalstva lze vůlí měnit, je zde dána možnost využití záměrné svalové relaxace k dosažení psychického uvolnění i k ovlivnění orgánových funkcí, řízených vegetativní nervovou soustavou. Relaxovaný stav při omezení zevních podnětů s pohroužením se do duševního klidu je zároveň vhodný pro autosugestivní ovlivnění, jehož účinky při častém opakování přesahují a umocňují dosah prosté relaxace*“ (Kratochvíl, 2002, str. 173).

Z diagnostiky se můžeme inspirovat zásadami **vedení rozhovoru**, zejména pokud chceme rozhovor použít k prozkoumání situace klienta. Ptát se můžeme buď přímo, anebo lze použít tzv. „*larvovaný rozhovor*“ (klient nevnímá, že diagnostik cíleně sbírá informace). Rozhovor má tři fáze. V počáteční fázi jde především o navození atmosféry a vytvoření kontaktu. Většinou se mluví volně, přičemž volba tématu také o něčem vypovídá. Hlavní část rozhovoru slouží k získání informací důležitých pro diagnostiku. Jsou různé způsoby postupu; od všeobecného ke konkrétnímu nebo naopak, od běžného k intimnímu, anebo lze zásadní otázky maskovat prokládáním neutrálních otázek. Závěr rozhovoru by měl sloužit k tomu, aby se klient po náročné práci uvolnil, a aby nabyl celkového dobrého dojmu ze sezení. Případně je možné klienta navnadit či povzbudit k dalšímu setkání. Také existují různé konkrétní techniky, které přispívají k dobrému kontaktu a plynulosti rozhovoru. V závislosti na kontextu můžeme použít různé *druhy otázek*: přímé, nepřímé a projektivní. Klienta lze ujistit o naší pozornosti *jednoduchou akceptací* v podobě „hm“, „ano“, což motivuje hovořícího v tom, aby pokračoval. Ke spontánnosti rozhovoru také přispívá *parafrázování*. Dále je možné výpovědi klienta *interpretovat*, ale tato technika se musí užívat citlivě a ne příliš brzy, aby nezablokovala další výpovědi. Někdy je také potřeba klienta podpořit a povzbudit v podobě *ujištění*, že některé záležitosti nejsou jeho vinou. Svě místo mají v rozhovoru také *pomlky*, protože poskytují prostor k přemýšlení a také provokují klienta k aktivitě, ale zejména jsou

---

³ Tím nechci říci, že modlitba je jen nějakou technikou bez spirituálního rozměru. Naopak se snažím naznačit, že metody, které psychologie objevila nedávno, mohly být člověku doporučovány mnohem dříve, než byly vědecky prozkoumány. A tyto metody nemusejí být cílem samy o sobě; mohou být pouze jedním z léčebných účinků (jako například spirituální rozměr).

mocným nástrojem v tom smyslu, že jsme zde pro klienta a času je dostatek (Svoboda, 2005).

Nácviková psychoterapie má mnoho podob či technik. Spadá sem například *nácvik sebeovládání*, ve kterém se pacient snaží například postupně něčeho vzdát (cigareta, vznětlivost), nebo něco naopak dělat (navazovat vztahy). Další technikou je *nácvik asertivity*, ze které bychom mohli mimo jiné vyzdvihnout metodu „otevřených dveří“ (přijetí oprávněných výroků protistrany, čímž je jí zabráněno dalšímu hájení a prohlubování výroků). K nácvikovým technikám se řadí též *nápodoba*, při níž se pacient učí pozorováním vzoru a napodobuje ho (Kratochvíl, 2002).

S čím psychoterapie většinou zacházet neumí, je **odpuštění**. Psychoterapie umí uvolnit potlačené pocity, ale nevede klienty k odpuštění těm, kteří pocity vyvolali. Aby bylo možné odpustit, je potřeba porozumět „pachateli“. Toto je možno podpořit technikou *hraní rolí*. Klient střídavě sedá na dvě židle, přičemž sezením na židli se dostává do role buď sebe, anebo „pachatele“. Takto je možno u klienta docílit vhledu, který je důležitým mezníkem na cestě k odpuštění (Müller, 2009).

Pomocným faktorem je také **zvláštní pozornost** věnovaná klientovi. Ta je nějakým způsobem uspokojující. Ke zlepšení pravděpodobně dochází proto, že člověku, pokud si jej někdo všímá, se zvýší morálka a úcta. Toto bývá označováno jako tzv. hawthornský efekt; podle místa konání studie, ve které byl faktor věnované pozornosti objeven (Prochaska, Norcross, 1999).

Interpersonální psychoterapie se zabývá vztahy pacienta jakožto příčinami či příznaky jeho nesnází. Vede jej k pochopení toho, že (nevědomky) podněcuje lidi kolem sebe k negativním reakcím, které ovšem sekundárně potvrzují pacientovy předsudky o těch lidech, což vytváří bludný kruh. Pokud si toto pacient uvědomí, mluvíme o *interpersonálním náhledu*. Pacient také může přenášet minulé zážitky do nynějších vztahů. Terapeut se snaží objevit a vysvětlit pacientovy nevhodné přístupy a pomáhá mu najít alternativu; při tom se opírá o fakt, že pacient se k terapeutovi většinou chová tak, jak má ve zvyku se chovat ke svému okolí. Nestačí však vše jen vysvětlit, je potřeba, aby pacient zažil *korektivní emoční zkušenost*, což znamená, že terapeut se zachová jinak, než se běžně chová pacientovo okolí (nenaplní se tedy pacientova negativní očekávání); terapeut jedná s pacientem podle toho, jaký by pacient měl být, nikoliv jaký je (Kratochvíl, 2002).

Levitt a kol. (2006, in Vybíral, Roubal 2010) určili **šest faktorů, které pomáhají** v psychoterapii. Jednak postoj klientů k terapii (míra odevzdanosti), vztah mezi oběma účastníky, terapeutův osobnostní profil a zákroky terapeuta. Ale už méně známé či v odborných textech méně zmiňované jsou faktory jako charakter prostředí, ve kterém se psychoterapie uskutečňuje, a terapeutova péče o přecházení klienta mezi sezením a všedním životem.

Změny u klienta lze také dosáhnout tzv. **zvyšováním vědomí**. To může mít podobu *zpětné vazby* (např. pustit klientovi videozáznam, kde může vidět svoje reakce) nebo *vzdělávání* (např. informovat klienta, že vzhledem k jeho věku jsou jeho potíže normální). Asi nejdůležitější je poučit klienta o jeho tzv. obranných mechanismech, které mu zužují a zkreslují zorné pole (Prochaska, Norcross, 1999).

6. Závěr

Výše uvedené definice pastorační péče bychom mohli shrnout do této podoby: pastore je pomoc člověku v kontextu víry. Má nejčastěji podobu rozhovoru, ve kterém je nezbytné naslouchání, respekt. Nejedná se ani o čistě lidské povídání, ani o čistě duchovní záležitosti. Pastore je často popisována jako doprovázení člověka v jeho problémech a životě. Je kladen důraz na lidskost pastora.

Když toto pojetí pastore porovnáme s tím, jak je v této práci vymezena psychologická intervence, docházíme k mnoha podobnostem; zejména v tom, že obojí je zaměřeno na pomoc člověku s řešením a zvládnutím jeho problémů.

Dále je blíže upřesněna podobnost i rozdíl obou péčí o člověka. Ačkoliv někteří křesťané mají k psychologii nedůvěru a vzhledem k historii se není čemu divit, dnes už by podle mnoha autorů měli křesťané v psychologii opět vidět spíše pomocníka. Pastore čerpá z psychologie, ale pečlivě si vybírá, co bude čerpat. Používá ji jako nástroj, ale nechce se jí přizpůsobovat, chce si zachovat svoji výlučnost. Oba obory jsou z pohledu křesťanských autorů důležité, ale mají odlišné předpoklady a cíle.

V poslední kapitole bylo popsáno mnoho psychologických prostředků a metod, které se mohou i nemusí v pastore vyskytovat; tento seznam by mohl posloužit jako inspirace, jak je ještě možné obohatit pastore psychologií.

Praktická část

7. Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu je popsat a prozkoumat, jak probíhá pastorační péče z pohledu pastora a jaké faktory ji ovlivňují. V souladu s tímto cílem byl zvolen kvalitativní přístup k výzkumu a výzkumným designem vybrána zakotvená teorie. Na počátku výzkumu byla stanovena hlavní výzkumná otázka:

Jak pastor reflektuje svou pastorační práci?

A v průběhu zpracovávání dat se vynořily tyto specifické výzkumné otázky:

Jak dochází k zahájení pastorace a co navázání spolupráce ovlivňuje?

Jaké má pastor zásady či způsoby práce?

Jaké jsou v pastoraci prvky podobné s psychologickou intervencí?

V čem vidí pastor výlučné a podobné rysy v práci pastora a psychologa?

8. Výzkumný soubor

Respondenti byli vybíráni tak, aby splňovali následující kritéria: muži, kteří pracují jako duchovní na plný úvazek a poskytují pastorační péči, přičemž každý musí patřit do jiné církevní denominace.

První respondent patřil do okruhu známých autorky a od něj byly získány ostatní kontakty. Výzkumný vzorek byl nakonec tvořen pěti respondenty viz následující tabulka:

Pseudonym	Povolání	Typ církve	Pastorační praxe
Karel	pastorační asistent	katolická	15 let
Zdeněk	farář	protestantská	12 let
Václav	kazatel	protestantská	25 let
Pavel	kazatel	protestantská	18 let
Josef	kazatel	protestantská	10 let

9. Metody získávání dat, způsob hodnocení a analýza dat

Data byla sbírána prostřednictvím hloubkových polostrukturovaných rozhovorů, které byly nahrávány na diktafon (trvání mezi 70 a 90 minutami) a následně přepsány.

Následně byl takto získaný text podrobený otevřenému kódování. Takto získané kódy byly sepsány do seznamu a každému kódu byla přiřazena kategorie.

Tyto kategorie byly dále zpracovávány dle analytických technik zakotvené teorie. Nejprve byly ve fázi axiálního kódování porovnávány s paradigmatickým modelem Strausse a Corbinové (1999, in Švaříček a kol. 2007, str. 232). Poté, ve fázi selektivního kódování byl vytvořen vlastní model, který je popsán ve výsledcích. V průběhu zpracovávání dat byly kategorie měněny a přehodnocovány a model upravován.

Tento metodologický postup vychází z publikace Švaříčka a kol. (2007).

10. Etické problémy a jejich řešení

Pro zachování důvěrnosti respondentů byla jejich jména nahrazena pseudonymy. Ve výzkumu také nejsou uvedeny církve (s výjimkou katolické církve, která je dostatečně rozsáhlá), ani města, ve kterých pastoři působí, protože – zejména v menších církvích – je pastor jediným duchovním na sboru, takže by mohlo snadno dojít k jeho identifikaci.

Účastníci výzkumu byli seznámeni s tématem výzkumu a jeho účelem (bakalářská práce z psychologie) a způsobem nakládání s daty. Na základě těchto informací souhlasili s nahráváním rozhovoru na diktafon.

11. Výsledky

Tato kapitola je tvořena z informací získaných sběrem a analýzou dat. Text je doplněný o přímé citace respondentů, které jsou označeny závorkou, například (Karel, 133), přičemž jméno je pseudonym respondenta a číslo je označení řádku v přepsaném rozhovoru, kde se citace vyskytuje. V příloze je možné shlédnout ukázky některých rozhovorů.

Pro porozumění výsledkům je nejprve potřeba stanovit základní pojmy, které se budou v této kapitole objevovat.

Pastorovaným se rozumí osoba, která je účastníkem nebo potenciálním účastníkem pastorační práce, přičemž se nerozlišuje, jestli je členem církve či sborového společenství, anebo se jedná o osobu pro pastora neznámou. Pokud je nutné toto odlišit, je použit termín *neznámý pastorovaný* (osoba, se kterou se pastor nezná). Zde se nejčastěji jedná o člověka nevěřícího, ale může to být i člověk jiného vyznání, nebo křesťan.

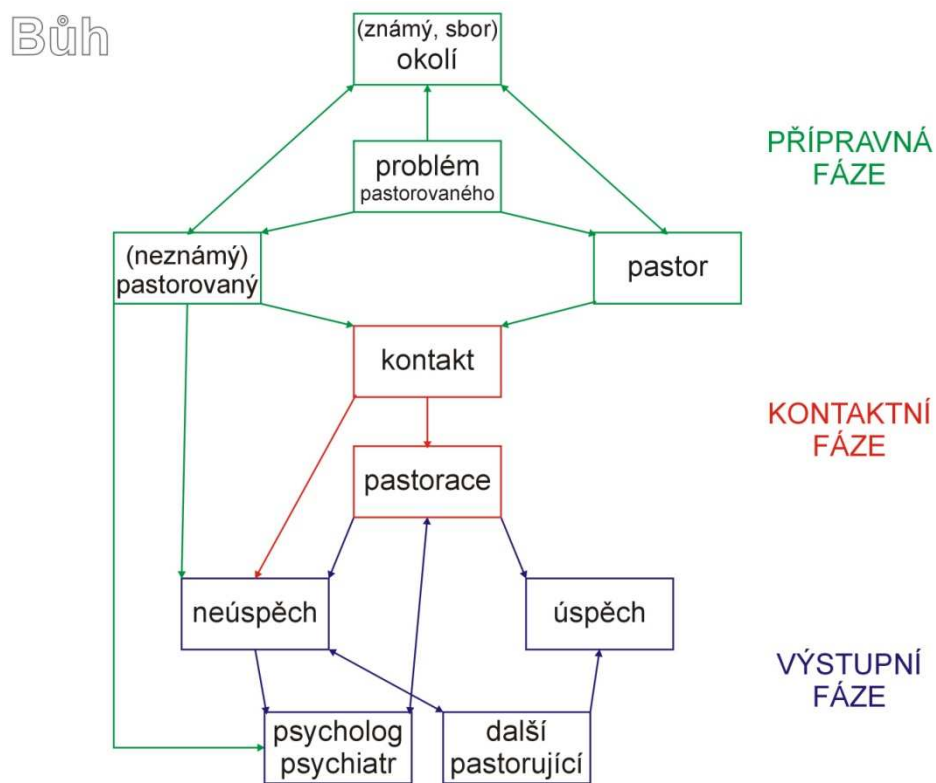
Sborem se myslí jednotka církve; konkrétní skupina lidí, kteří se scházejí na společné bohoslužby v jedné konkrétní modlitebně. Termín *sborové společenství* je používán proto, že zahrnuje nejen členy konkrétního sboru, ale i přátele sboru, tzn. osoby, které nejsou členy církve, ale do fungování sboru se nějak zapojují nebo se stýkají s pastorem či členy. Nejčastějším typem je člověk, který chodí na bohoslužby, ale není pokřtěný.

Pojem *duchovní* je nadřazený pojmu *pastor*, ale v této práci je většinou používáme jako synonyma.

Výsledkem výzkumu je schéma 1, na kterém je zachyceno, jak probíhá pastorační péče z pohledu respondentů (pastorů). Je ovšem potřeba upřesnit, že schéma odráží *všechny* způsoby práce, ke kterým může dojít; nezachycuje tedy postup, kterým se pastorec ubírá *obvykle*. V modelu nejsou řešeny interakce Boha s účastníky a prvky pastorece, pouze je naznačeno, že se počítá s jeho přítomností a působením.

Průběh pastorece můžeme rozdělit na tři fáze: přípravnou, kontaktní a výstupní (předchozí verzi modelu s přiřazenými kategoriemi je možno shlédnout v příloze).

Schéma 1: Model pastorece.

Přípravná fáze pastorační

V této fázi působí faktory, díky kterým dojde k oslovení (duchovního pastoračního nebo pastoračního duchovním). Na počátku jsou tři aktéři (pastorační, pastor a okolí) a problém pastoračního. Nyní si vysvětlíme vzájemné interakce mezi nimi.

Pokud je pastorační členem sborového společenství, může přípravná fáze proběhnout následujícími způsoby:

- pastor tvoří ze sboru svépomocnou skupinu,
- lidé ze sboru vidí, že pastorační má problém, a pobídnou ho k oslovení pastora nebo s ním pracují (svépomocná skupina),
- lidé ze sboru vidí, že pastorační má problém, upozorní pastora a ten osloví pastoračního,
- pastor si sám všimne, že pastorační má problém, a osloví pastoračního,
- pastorační, který má problém, osloví pastora,
- nikdo si nevšimne a pastorační se sám neozve.

Pokud pastorační není členem sborového společenství, resp. jedná se o neznámého pastoračního, přípravná fáze pastorační může vypadat takto:

- pastorační, který má problém (nebo je zvědavý), osloví pastora,
- okolí pastoračního vidí, že má problém, a pobídnou jej k návštěvě pastora,
- pastor osloví pastoračního (ve speciálních případech, např. na pohřbu),
- nikdo si nevšimne a pastorační se sám neozve.

Nyní si uveďme podrobnější informace a okolnosti přípravné fáze pastorační.

Častěji dochází ke kontaktu pastora s členem sborového společenství než s neznámým člověkem.

Data ukázala, že fakt, **jestli členové sborového společenství přijdou sami, nebo je osloví pastor**, závisí na několika faktorech. Jednak je to pravděpodobně ovlivněno církevní denominací (například v katolické církvi chodí pravděpodobně většina lidí sama, i když většinou na doporučení známého). Dále je rozdíl mezi jednotlivými sbory – někde lidé nechodí sami za pastorem vůbec, někde sami chodí (toto vychází ze zkušenosti pastora, který působil ve více sborech stejné církve). Lidé nemusí chodit například proto, že očekávají, že kazatel sám přijde, vyznačí, kde je problém, a ještě k tomu přijde v tu

správnou a vhodnou dobu. A toto mu pak vytýkají (že nepřišel v tu pravou chvíli). Anebo třeba mají představu, že by neměli duchovního obtěžovat svými problémy.

Václav pracuje tak, že sám navštěvuje ty, kteří sami přijít nemohou, nebo si neumějí říct (staří a osamělí lidé, vdovy). Ostatní, především lidé v produktivním věku, sami přijít mohou, tak je na nich, zda to učiní. Dalším faktorem je zde také počet lidí, kteří spadají do pastory péče (tj. počet členů sboru), protože ve větších společenstvích není fyzicky možné navštěvovat všechny členy.

Příchod pastorovaného je také ovlivněn tím, co pastorovaný od pastora očekává, a také tím, co si dotyčný o pastoruvi myslí, resp. jak se pastor prezentuje či jaký je. „Většinou když ten duchovní je otevřená osobnost, tak ty lidi rádi přijdou. Pokud vysílá signály, že nemá čas, že je přepracovaný, že je uzavřený, nebo nekompetentní, tak ty lidi nemaj důvod za tím člověkem zajít“ (Pavel, 59). Brzdou v kontaktu může být také předchozí negativní zkušenost pastorovaného se stejným či jiným duchovním. Dále lidé neradi chodí za duchovním, který mentoruje, poučuje a je necitlivý; proto se pastoři snaží působit co nejcivilněji, jako běžný člověk, ne jako autorita. A také se snaží být naslouchajícími. Nezapomeňme také započítat to, zda a jaký vztah pastorovaný s pastorem mají. Také velmi pomáhá, pokud se pastor snaží udržovat s lidmi kontakt, byť třeba jen tím, že si na shromáždění s každým podá ruku.

Dále to, jestli pastorovaný přijde sám, závisí na tom, jaký je pastorovaný osobnostně (někdo se nerad sdílí, někdo se potřebuje tzv. „vypovídat“) a také na tématu (nepřímý problém se sděluje snáze než přímý – např. zda pastorovanému umírá někdo blízký, nebo umírá on sám). Pastorovaný také může mít nějaké zábrany v kontaktování pastora.

Pro členy vytváří pastor **příležitosti, ve kterých se mohou vyslovit**. Jsou jimi např. společné občerstvení po bohoslužbě či pastorační návštěva (ta tedy může přejít v pastorační rozhovor). O té se ještě zmíníme blíže v kontaktní fázi. Dále může pastor využít k navázání kontaktu praktickou pomoc nebo sdílenou činnost (například něco opravit nebo společně okopávat záhon).

Pro pastora je obtížnější, když má **být aktivním** (oslovujícím) on. Především proto, že pastorovaný o kontakt nemusí vůbec stát. Pokud pastor pastorovaného kontaktuje právě proto, že předpokládá, nebo ví, že pastorovaný problém má, pak je nutné se ptát velmi opatrně, nebo se dokonce spíše ptát, jak se dotyčný má, a dát tak příležitost, aby se vyslovil sám.

Velmi zajímavým fenoménem, který se objevuje ve sborech všech dotázaných pastorů, je něco, co bychom mohli nazvat **svépomocná skupina**. Pastoři se snaží budovat sbor tak, aby byl společenstvím, které je samostatné, pomáhalo si navzájem („*myslim, že ta pastorece tady probíhá úplně jako přirozeně, no, jako když člověk přijde za kámošem nebo za přítelem, já o tom třeba ani nevím, a ty lidi si takhle navzájem sloužej*“ – Zdeněk, 138) a družilo se (pastor vytváří lidem příležitosti probírat problémy mezi sebou, například tím, že se snaží, aby spolu chvíli pobýli po bohoslužbě); Zdeněk dokonce mluví o tom, že pracuje se skupinovou dynamikou. A v takovém společenství vznikají skupinky (podle věku, zájmu apod.), do nichž členové patří. Tyto skupinky, jelikož jsou menšího počtu, si mohou snáze všimnout, že jejich člen má problém, a pomohou mu buď sami, nebo upozorní pastora; ten totiž nemá šanci mít přehled o všech lidech. Sbor tedy supluje či představuje sociální jednotku. Může se ale také stát, že si problému pastorovaného nikdo nevšimne a může dojít k velkému problému či neštěstí.

Do **kontaktu s duchovním** vstupují i **neznámí** pastorovaní. U takového člověka hraje roli především to, jestli ví o existenci pastora a možnosti ho navštívit a že pastor tu je od toho. Podle Pavla nevěřící lidé, když si potřebují s někým popovídat nebo být přijati, půjdou za léčitелеm či kartářkou.

Stává se, že se neznámý pastorovaný přijde zeptat na něco, co ho zajímá, případně chce řešit svůj problém. Takových **aktivně příchozích** je u protestantských duchovních málo, podle Pavla nejsou skoro vůbec. Jejich motivací by mohlo být například to, že navzdory své úspěšnosti jsou prázdní. Nebo mohou považovat spiritualitu za další metu ve svém životě. Také se mohou snažit o dosažení nejvyššího pokoje či smyslu.

Nejvíce chodí lidé sami zřejmě do katolické církve. „*Většinou jsou to lidi, který mají zájem o nějaký otázky, jak to chodí v církvi, co to je ta víra, co pro nás konkrétně znamená víra (...) a samozřejmě na to se mi toho nabaluje hrozně otázek, který souvisí s takovou praxí církve, když přijdou sem, tak proč farář se nesmí ženit a podobně, takový ty klasický otázky, který potom se od toho odvíjí*“ (Karel, 102-112). Karel s takovými lidmi mluví o svých důvodech a prožitcích a upozorňuje je, že víra nepřináší jen samé výhody.

Nejčastěji **dojde ke kontaktu** neznámého pastorovaného **s pastorem na pobídku okolí**, kterým je nejčastěji kamarád nebo známý, který je členem sborového společenství. Může tomu být ale i jinak – jeden z pastorů uvedl, že se znal s lékařem, který když usoudil, že pacientovy obtíže nevyžadují lékařskou pomoc, posílal tyto pacienty za pastorem.

Pastorům se ale také stává, že v jejich osobním či běžném životě po sdělení, co je jejich povoláním, tedy duchovenská činnost, neznámí pastorovaní někdy **sami začnou mluvit o svých problémech**. Může se jednat například o řemeslníky, kteří něco opravují na faře, o úředníci, se kterou se dal pastor do hovoru, nebo se lidé někdy začnou sdílet na pohřebních hostinách. Jeden z pastorů to vysvětloval tak, že dotyčný neznámý pastorovaný měl problém už dříve, ale nyní se objevila osoba (pastor), u které předpokládá, že s ní ten problém může konzultovat.

U lidí, kteří aktivně hledají pomoc či radu, bychom se mohli ptát, **na čem záleží, zda půjdou za duchovním či za psychologem**. Důležitým faktorem je členství ve sborovém společenství. *„Pokud ten pastor má důvěru toho člověka, je pro něj mnohem jednodušší přijít za mnou, než za psychologem. Nemusí se objednávat, nemusí překonávat určitou bariéru“* (Pavel, 120). A naopak, pokud je pro „vnější“ lidi církevní prostředí cizí, nevědí, co od pastora mohou čekat, nebo od ní nečekají nic, anebo mají naopak nedůvěru k náboženství obecně kvůli negativní zkušenosti, pravděpodobně pastora nevyhledají. Ale jsou situace, kdy nevěřící lidé hledají odpovědi na závažné otázky (a sekulární společnost jim je dát nemůže), což by mohlo nevěřícího do církevního prostředí dovést. Pokud by členové sborového společenství chodili jen za psychologem, pastor by to považoval za indikátor špatně fungujícího či nefunkčního sborového společenství nebo duchovního (duchovní buď pracuje nesprávně s jednotlivými lidmi, nebo nesprávně působí na sbor).

Dalšími proměnnými, které ovlivňují, kterého odborníka si pastorovaný zvolí, mohou být druh problému, zda se jedná o otázku související s vírou a zda je pastorovaný ochotný do řešení problému zapojit víru.

U křesťanů je možno zaznamenat nedůvěru k psychologii (především dříve, dnes už to tolik neplatí), takže pastor pro ně může být jedinou přijatelnou volbou. Lidé mají podle pastorů předsudky vůči psychologům a psychiatrům obecně, nejen křesťané. Mají strach, že budou diagnostikováni nebo tzv. „zaškatulkováni“. Jeden z pastorů má s tímto vlastní zkušenost, a to z pomoci při povodních: po několika dnech mluvili lidé raději s duchovním, než s psychologem, protože duchovní je jednoduše vyslechl a nesnažil se jim radit.

Někteří lidé také nedokážou rozeznat, kterého z odborníků by měli zvolit, případně jsou přesvědčeni, že problémy lze řešit vírou, a v důsledku toho si nepřipouští, že je potřeba vyhledat odbornou pomoc (psychologa, psychiatra, lékaře). A pak je na pastorovi, aby rozeznal, které případy je potřeba přeposlat do psychologické nebo psychiatrické péče.

Kontaktní fáze pastorage

Nyní jsme došli do bodu, kdy pastor, nebo pastorovaný (právě) oslovil toho druhého. Mohou nastat dvě varianty:

- neúspěch,
- pastorage jako taková (která může probíhat dlouhodobě).

Neúspěchem zde máme na mysli, že pastorovaný může pastorovu nabídku odmítnout. Zde hrají roli okolnosti, které byly vyjmenovány v přípravné fázi (viz „jestli členové sborového společenství přijdou sami, nebo je osloví pastor“). K tomu bychom ještě mohli přidat, že duchovní může odradit svými názory v kázáních: *„když jsou nějaký témata, zvlášť který se zase dotýká prostě nějakých jako soukromých oblastí života, tak si myslím, že tam může člověk nadělat docela paseku, začal by mluvit vo tom, jak je to prostě hřích, když se lidi rozvedou, je to samozřejmě citlivý téma, ve sboru je spousta lidí rozvedenejch, a že se může jakoby i necitlivě dotknout a někdy to ani neví, tak to si myslím, že může bejt takovej jako zásek“* (Zdeněk, 119-124).

Dále může neúspěch nastat například tehdy, pokud si pastorovaný myslí, že jeho problém je dostatečně malý a zvládne jej sám. Ale někdy se stává, že tento neřešený problém přeroste ve větší, a když už nyní pastorovaný vnímá, že problém skutečně má, může se domnívat, že už mu pomoci není. A pak může pastorovi vytýkat, že nepřišel, když jej potřeboval. Když je pastorova péče odmítnuta, může se pastor za dotyčného modlit a snaží se jej neodsuzovat a nevnucovat se. Může mu dát najevo, že může přijít, a může oslovit lidi v jeho okolí, aby s dotyčným zkusili promluvit oni (viz níže o pastorově znalosti pastorovaného a jeho příbuzných a přátel; a též další pastorující). Také se u pastorovaného pokouší o zvyšování motivace k přijetí pastorovy péče.

Pastoraci pojmají respondenti následujícími způsoby: jako doprovázení, péče o členy sboru, rozhovor o různých životních rozhodnutích, konzultace běžných rozhodnutí, bytí nablízku potřebnému, být duchovní pastýř – přivádět na duchovní pastvinu (ne krmit). Dále jako rozhovor, kterým se pastorovaného snaží přiblížit víře nebo tématu víry, povzbudit pastorovaného ve víře, v naději. Cílem pastorage je podle Josefa vrátit pastorovaného do běžného procesu společenství víry. Václav neodděluje pastoraci od kázání; chápe to tak, že kázání je jeho prostor, pastorage jejich (lidí). Karel chápe pastoraci všeobecněji, a to tak, že on jako křesťan má na starosti všechny, se kterými se setkává;

označuje to za pastorační v nejširším smyslu a uvádí, že už tím, jak žije, jde příkladem, protože její lidé pozorují. Roli pastora tedy spíše spojuje s identitou věřícího člověka. U Pavla se objevuje názor, že „*práce duchovního je svým způsobem v tom širokém pojetí psychologická pomoc. Jiného typu třeba než poskytuje psycholog, ale jde to zase ruku v ruce*“ (101). A v neposlední řadě je také zmíněno, že pastorační je snahou o pomoc vytvořit či prohloubit pastorační vztah s Bohem, aby nepotřeboval prostředníka. Pastorační se brání tomu být prostředníkem mezi člověkem a Bohem.

Podle Karla je pastorační provázena velkou mírou intimity a na rozdíl od jiných duchovenských činností, především obřadů, se zabývá všednějšími záležitostmi. Zde je také třeba upřesnit rozdíl mezi pastorační a tzv. zpovědí (správný název je svátost smíření). U obojího je úkolem duchovního naslouchat a vnímat, s čím pastorační přichází. Ale při pastorační má duchovní větší možnost povídat, kdežto v průběhu svátosti smíření duchovní mluví méně a spíše cituje z Písma. To proto, že zde jde především o symboliku smíření s Bohem a Božího odpuštění – nejde zde tedy o rozhovor jako takový.

Pastorační péče obsahuje: návštěvu, doprovázení a pomoc (kromě lidí hledajících a s nějakými problémy) lidem nemocným, seniorům (doma i v domovech pro seniory), vězněným, opuštěným, umírajícím a jejich příbuzným, pozůstalým. Pozůstalost považuje Zdeněk za specificky duchovenské téma, protože má pocit, že pozůstalým je co nabídnout.

Pastorační se týká nejen členů sboru, ale celého sborového společenství; pastor se schází i s přáteli členů. Ke kontaktu dochází též s neznámými pastoračními.

Pastorační se snaží poskytnout pastorační důvěrné zázemí, odbornou duchovní péči a biblické poradenství, kterým má Josef na mysli „*nadřazenost duchovních biblických principů veškerým jiným pokusům utišit lidskou potřebu v jakýkoli životní situaci*“ (13). Pastorační jde také o to, aby pastorační nasměroval, nastavil zrcadlo, společně zvládli tlaky a spíše, než aby poskytl radu, se snaží o vytvoření prostoru pro hledání odpovědí. Hodně se pracuje s odpuštěním, především sám sobě. Dále je na místě sdílení se, naslouchání a neměla by chybět společná modlitba, která je v pastorační nástrojem stejně jako rozhovor. Rozhovor je cílený a lze se mu naučit. Pastor sytí Božím slovem a povzbuzuje pastorační k hledání samostatného vztahu s Bohem a podporuje její vnímání Božího názoru. Podle Václava nejde v pastorační o chvilkovou úlevu z vyzpovídání se pastorační, protože nestačí to říct jen tak někomu, je potřeba to osobně říct Bohu. Pastor tedy pastorační pomáhá, aby se otevřel Bohu a v pokoře se před ním

sklonil. Pastor se vlastně celkově snaží o to, aby se pastorovaný postavil na vlastní nohy; a také povzbuzuje lidi ke společenství.

Součástí pastorage je samozřejmě také zpovědní tajemství a příprava na křty a sňatky.

Otázkou je, **jak pastor pracuje s nevěřícím** člověkem. Podle Josefa by se pastor neměl snažit nevěřícímu pomoci v plné míře (narážka na spirituální rozměr pastorage), resp. nevěřící člověk nemůže pastorači v plné míře využít. Nevěřící přichází k člověku, kdežto věřící k Božímu slovu.

Josef popisuje něco jako ordinační dobu; na dveřích kostela je vyznačená doba, kdy za ním mohou lidé přijít.

Pavel má zkušenost, že duchovní může nevěřícímu pomoci srovnat si myšlenky a uvědomit si některé věci. Mnohdy čas, který pastor pastorovanému věnoval, mu prostě pomůže k usebrání se a zorientování v jeho situaci. „Často jsou překvapení, že s nima nedělám žádný magický rituály, nebo obřady, ale že společně si povídáme“ (125).

Pastorači bychom mohli popsat jako **proces**, při kterém se buduje důvěra. Už tím, že pastorovaný vstupuje do pastorage, resp. s ní souhlasí, pastorovi důvěru prokazuje. Dále obě strany sblížuje sdílení krize, vzniká zde vztah.

Pastorační péče má často podobu **pastorační návštěvy**. Při takové návštěvě se předpokládá, že si pastor nepřišel jen vypít čaj a obyčejně popovídat, ale obě strany předpokládají, že po úvodním rozhovoru se otevře nějaké hlubší, resp. duchovní téma.

Na pastorační návštěvě problematické téma někdy otevře pastorovaný sám, ale někdy se na ně musí pastor sám zeptat. A když je pastorovaný neschopen se otevřít, musí se pastor zeptat nenápadně.

Pastorovaní od pastorage očekávají různé věci: radu, útěchu, povzbuzení, pomoc, bezpodmínečné přijetí, tzv. „vrbu“ (zejména ve vyšším věku; pastorovanému se ventilováním problému uleví a má jistotu, že si pastor vše nechá pro sebe), získání jiného náhledu na problém, přiblížení se k Bohu (ale není to tak časté), pomoc s vyřešením problému nebo řešení jako takové. Mohou hledat základní společenství, které nemají, snaží se najít přijatelný vzor, nebo jsou hladoví po náboženskosti. Někdy doufají, že jim pastor pomůže vrátit chuť do života nebo sílu konat správně. Dále si mohou například přát zprostředkování něčeho, například kontaktu s nějakou osobou. Pastorovaní také někdy očekávají, že pastor jim bude psychologem, čemuž se pastoři brání.

Podle Pavla pastor může často nabídnout spíš čas a odbornou teologickou radu.

Nežádka se ale objevují i taková očekávání, která jsou nereálná nebo nejsou v lidských (pastorových) silách; pastorovaní mají představu či přání, že pastor bude na jejich straně a „*chtějí nějakým takovým způsobem pofoukat prostě ty svoje bolístky*“ (Josef, 54). Nepočítají s tím, že jim pastor může přiknout spoluvinu. Často jsou ochotní slyšet jen to, co slyšet chtějí.

Pastorovaní ale většinou nakonec stejně ocení pastorův nezaujatý pohled.

Jiní očekávají, že pastor vyřeší problém za ně, nebo se mu dokonce snaží předat odpovědnost za svůj život či touží po tom, aby jim jejich život pastor řídil. Dalšími příklady, kdy může dojít k nedorozumění či neúspěchu v pastorači v důsledku očekávání, jsou například: předpoklad lidí, že pastor bude iniciativní (přijde sám), vystihne jejich potřeby, nebo převychová jejich děti (zachrání to, co se rodičům nepovedlo). Nebo doufají, že budou moci pastora použít jako autoritu, například k nápravě chování partnera.

V pastorači jsou určitá **témata** nebo **typy problémů**, které se opakují či jsou pro pastorači typické. Zjednodušeně lze říct, že převažují praktické otázky nad duchovními či teologickými (teologii tam podle Pavla vnáší spíše pastor). Václav k tomu má velmi zajímavou poznámku: „*Pakli křesťanství nebo duchovní život nemá odraz v praktickém životě, tak to je jen jakýsi námět na zbožné mluvení. Musí to mít podle mě. Takže když se řekne duchovní rozhovor a na duchovní téma, tak nemám to moc rád. Protože to je nějak odtažitě od života. (...) Nemám to rozdělené: teď mluvíme o duchovních věcech a teď zas o normálních. Ono se to prolíná*“ (Václav, 132). Dalším možným vysvětlením, proč převažují praktické otázky, může být to, že lidé mají příležitost řešit duchovní otázky jindy, například na biblických hodinách. A Karel k tomuto tématu říká, že s praktickými otázkami za ním chodí především lidé z příprav (na sňatek či křest – zřejmě proto, že se znají).

Témata, která se v pastorači objevují či opakují, by se dala rozdělit do několika skupin. Probírají se *vztahové záležitosti* (rodinné: partnerské a s dětmi, vztahy ve sboru, opuštěnost, samota), *každodenní starosti* (práce a její shánění, zdraví – zejména u starších lidí, snaha zaujmout postoj k problémům ve společnosti, ujištění o správnosti jednání), *životní úkoly* (seniorova užitečnost, ohlížení se zpět v pokročilém věku). Potom *krizové situace a vyrovnávání se s náročnými situacemi* (neštěstí, rodinná tragédie, ztráta někoho blízkého – smrt či odchod, vnitřní krize). Josef mluví o „osobním vyhoření“

pastorovaného, kterým má na mysli, že ačkoliv se dotýčný velice snažil, výsledek nepřichází a nic není tak, jak předpokládal, že bude. Mohli bychom to možná nazvat zklamáním a pocitem zmaru či zoufalstvím. A samozřejmě je tématem pastorační *duchovní hledání, tápání* (duchovní krize, hledání smyslu života – zejména po čtyřicítce, otázka budoucnosti světa a strach z konce světa, otázky po správnosti víry, role Boha v nemoci, v problémech a v životě, výklad Bible a názor Bible na danou situaci, otázky po věčnosti, pocit, že Bůh neslyší).

Pastorace má různé **podoby** či **způsoby práce**. Podle Pavla jsou tři typy pastorovaných. Ti, kteří nepotřebují nebo nestojí o pastorační, znevýhodnění (u těch je potřeba pravidelnost) a lidé potřebující jednorázovou péči. Podle Josefa můžeme rozlišit „průběžnou návštěvu“ (preventivní setkání) a „hasičskou péči“ (nárazová intenzivní pastorační velkého problému). „*Raději bych teda měl s těmi lidmi ty rozhovory menší, kratší, průběžné, než pak řešit jakýsi problém, který by musel nutně být zakončený buď vítězstvím, nebo prohrou*“ (Václav, 166). Někteří pastoři se proto cíleně snaží působit preventivně, vnímat situaci ve sboru a nenechat problémy nakupit, upřednostňují systematickou práci (ale většinou to žel není možné). Snaží se, aby preventivně pracovali sami pastorační, ale i společenství sloužilo sobě navzájem; duchovní také koordinuje další pastorační osoby a samozřejmě působí on sám. Třeba i pomocí kázání, kdy přednáší celému společenství nebo i jedinému člověku to, co by měli vědět nebo potřebují slyšet. Prevence je samozřejmě jednodušší v menších společenstvích (zde se i lidé více znají); ve větších je potřeba ohlídat, aby lidé nebyli opomenuti či jim naopak nebylo věnováno péče příliš.

Jenže pastorační všech není možná (kvůli počtu lidí i jiným faktorům), natož systematická či pravidelnost. Také není možné ji naplánovat. A když se ještě přidá to, že pastorační péči odmítají, nepřiznávají si, že potřebují pomoc, anebo mají pocit, že chybu udělali ti druzí nebo Bůh, tak je víc než zřejmé, že je potom občas nutná „hasičská péče“.

Pokud jde o dlouhodobý problém, dlouhodobě se pak řeší a péče je intenzivnější a hlubší, než kdyby problém nebyl. V těchto případech je dobré, když se pastor s pastoračním domluví, čeho chtějí dosáhnout. Také je možné si rozdělit úkoly do další návštěvy.

Může se stát, že si duchovní a pastorovaný jen tak povídají a pastorovaný se najednou vysloví se závažným problémem. V tom případě duchovní okamžitě vstoupí do role pastora a pracuje ad hoc.

Pavel mluví o tom, že „já jsem to tak přijal, že je to práce nonstop“ (190). Josef se snaží být přístupný kdykoliv. Pastoři se ale nepokouší být pastorem 24 hodin denně, ale spíš mluví o určité připravenosti k pastoraci. Neodkazují na ordinační hodiny a v drtivé většině neodmítají požadavek pastora.

Stává se, že pastorování volají v pozdních nočních hodinách. Tehdy se pastor snaží buď vyřešit problém hned po telefonu, nebo se alespoň pokouší konzultaci odložit nejlépe hned na druhý den. Nelze nebo nedaří se příliš vystupovat z role pastora, protože lidé předpokládají, že je pastorem stále. Snaží se ale nebýt k dispozici neustále kvůli zachování osobního života, kam patří také naplňování ostatních rolí v životě (syn, manžel, otec apod.) Ale i tak většinou nelze moc dělit čas na veřejný a soukromý, proto je nutná tolerance ze strany rodiny (pokud ji má).

Zdá se, že bychom mohli vytvořit určitou typologii pastorů. Někteří pastoři (označme je typ A) řeší naléhavé a vážné případy, ale jiní (typ B) za celou dobu praxe takové případy nemají, anebo jen velmi zřídka. Typ A někdy dokonce mívá noční telefonáty, ale typ B má více času pro sebe a nestává se, že by byl v noci rušen. Za typem A chodí někteří lidé sami (nebo si vyžádají návštěvu), ale za typem B spíš nechodí, návštěvu je on ze své iniciativy.

Způsob práce je také ovlivněn **osobností pastora**. Například v tom, že jinak bude pastorovat extrovert a introvert. Osobnostní kvality jsou součástí role pastora. Víceméně je také předurčena jeho kompetentnost pro pastoraci. A také nezapomeňme uvést, že i duchovní je jen člověk, tedy chybující.

Duchovní prožívají různé věci. Pavel vnímá, že ve společnosti rozhodně má své místo. Pastorům jejich práce přináší uspokojení, například když vidí, jak se v důsledku jejich činnosti pastorování mění. Pastora s sebou také přináší určitou míru důvěry či intimity, velmi často jsou pastor a pastorovaný přáteli. Pro pastora je tedy pastorovaný více než jen klientem; a proto si duchovní musí dát pozor, aby se problémem dotyčného nenechal pohltit. To by se potřebným mohl stát také pastor sám. Dojde-li naopak k tomu, že pastorovaný péči odmítá, může to (kromě jiného) být pro pastora výzvou. (Je ale samozřejmě nutné odmítnutí respektovat.)

Pastor může prožívat zklamání či nepochopení. Také je může tížit nedostatek času; dle velikosti sboru mají totiž jednotliví pastoři různé množství práce. Dále se mohou cítit nekompetentně či o sobě nebo svých schopnostech pochybovat, když se cítí být málo obdarováni pro pastorační práci nebo neví, co pastoranému říkat. Někteří pastoři mají v takových chvílích dokonce pocit paniky, zejména při těžkých tématech, například o rozvodu. Pokud je problém neřešitelný nebo pastor nemá možnost jej řešit, prožívá frustraci. Možná zde hraje roli i to, že pastor (jakožto muž) má potřebu vyřešit problém; o věcech, které se vyřešit nedají, se mu těžko mluví. Pocity nedostatečnosti také mohou u pastora nastat, pokud je potřeba pastoraovat výše postaveného člověka (například když duchovní nemá vysokoškolský titul a pastoraný ano), nebo bývalého kazatele či pastora. Pro duchovního může být někdy obtěžující nutnost odpovědět na volání. A břemenem může být také zpovědní tajemství.

Ačkoliv se pastoři většinou brání tomu, že by používali nějaké metody (podle Pavla především proto, aby v něm pastoraní neidentifikovali psychologa, podle Václava proto, že nelze vědět jak na Boha; anebo prostě proto, že metody nepomáhají), lze v jejich výpovědích najít určité **zásady práce**, kterých se drží, přičemž některé z nich vyvěrají z jejich vlastní zkušenosti.

Tou první by byla lidskost (která je někdy užitečnější než slova o zbožnosti). Pastor by měl k pastoranému přistupovat jako partnerovi; být lidsky normální a pravdivý. Měla by převažovat „*pastorálka nad dogmatikou nebo nad takovou tou nějak příliš lpěním na zásadách „tak ano, tak ne“*“. Je nutný určitý pochopení toho člověka, který – prostě mu nezablokuje tu cestu zase dál“ (Karel, 187). Také je dobré vyvarovat se soudů. Pastor by neměl dávat pastoranému nějaké duchovenské poučky, ale jen doopravdy vycházet z Bible. A rozhodně by neměl přesvědčovat o své nadřazenosti, působit, jako kdyby vše znal, a potírat aktivitu členů, byť třeba není tak kvalitní jako ta pastorova. Měli by k sobě být „*pravdiví a v lásce*“ (Josef, 55).

Dále je důležité respektovat individuálnost (rozdílnost) pastoraných. Jednak je potřeba počítat s tím, že ne s každým si pastor tzv. „padne do oka“, a o to spíše je potřeba ohlídat, aby nevěnoval pozornost jen těm, kteří jsou mu sympatičtí. Individuálnost je ale i v rámci jedné osoby – v tom smyslu, že není dobré předpokládat, že pastoraný bude opět stejný (přistupovat k němu konstantně). Ze zkušeností pastorů také vyplývá, že je lepší pracovat s jednotlivcem než se skupinou, protože je pak práce účinnější a otevřenější.

Pastoři podporují v pastorovaných samostatnost, dokonce tři druhy samostatnosti. Jednak tu lidskou, aby se postavili na vlastní nohy, což znamená být jim oporou, ale neřešit problém za ně, jen je naučit s tím problémem zacházet. Pomáhat příliš je nezdravé pro obě strany, protože pastovi to narušuje osobní život a u pastorovaného to podporuje jeho nesamostatnost. Na druhou stranu jsou ale i případy, kdy je potřeba pastorovaného táhnout či nést. Dále je u pastorovaných budována náboženská samostatnost. Pastoři nechtějí působit jako prostředníci mezi pastorovaným a Bohem. Z tohoto důvodu například Václav odmítá znát nejniternější problémy pastorovaných; aby s nimi museli jít za Bohem. A pokud jde o duchovní záležitosti, „*pastýř by je měl přivádět na pastvinu, ne je krmit*“ (10). Třetím druhem samostatnosti je církevní samostatnost; pastor jakožto duchovní pracovník se snaží naučit svůj sbor tomu, aby na něm byl nezávislý v běžných organizačních záležitostech, ale také z něj vytváří svépomocnou skupinu.

Tu můžeme pojmut jako další zásadu práce. Už o ní byla zmínka, takže zde jen doplníme to, že pastor se snaží jakkoliv podněcovat sbor ke sdružování, aby o sobě věděli. Snaží se tak nebýt jediným zpovědníkem či poradcem. Jakákoliv příležitost dát lidem dohromady je užitečná, nejčastěji asi v podobě společného pohoštění nebo popovídání po bohoslužbě. Nebo se také může jednat o vytvoření příjemné místnosti určené k povídání (například čajovny). Takto vytváří prostředí nejen pro komunikaci lidí mezi sebou, ale i lidí s pastorem.

Udržovat kontakt s lidmi pomáhá budovat vztah. Pavel se snaží se všemi komunikovat, například přát k narozeninám, takže lidé vidí, že je vnímá jako jednotlivce, ne jako dav. Zdeněk též využívá narozeniny lidí, a to tak, že je vnímá jako příležitost k návštěvě lidí, kteří už do společenství nechodí, zejména seniorů. Taková návštěva může být také příležitostí k zahájení pastorační práce. Karlovým zjištěním je, že pokud si promluví s pozůstalým znovu po půl roce, je pastorovaný najednou schopen uvolnit emoce, které byly dříve zablokované.

Pokud pastorovaný trpí fiktivní vinou (on neudělal nic špatně, ale vinu cítí, například když žena odejde od muže, který ji bije), pak tu vinu nemá smysl vyvracet. Stejně jako všechny ostatní viny se i tato pastoruje prostřednictvím Božího odpuštění.

A Pavel uvádí, že se snaží dodržet výlučnost profese pastora.

Pokud jde o **úkol pastorovaného**, názory respondentů se liší. Zdeněk říká, že jediným úkolem pastorovaného je přijít. Podle Karla by měl pastorovaný (také) naslouchat.

Václav naznačuje, že pastorovaný by se měl otevřít, ale vzápětí dodává, že ten pastorovaný je svobodný a je naprosto na něm, jak se k možnosti využít nabídky pastora postaví. Nemusí tedy vůbec nic. Josef má konkrétnější představu: pastorovaný by měl přijmout povzbuzení či napomenutí, podřídit se biblickým principům a přiznat si. Pavel vidí úkol pastorovaného v tom, aby aplikoval řešení, ke kterým s pastorem společně došli. *„Já můžu pak zpětně nějak hodnotit, jestli on udělal, třeba to, co řekl, že udělá, nebo vyřeší, nebo nějak se zachová, jak řekl, ale jakoby nemám nad nimi žádnou pravomoc. Nejsem v roli psychologa, který může říct, nebo psychiatra, který řekne: „Když tyhle léky nebudete brát, tak já vás nebudu léčit.“ Já jsem vždycky v roli toho, kdo tahá za ten slabší konec. V tom smyslu, že já pro něj tady budu vždycky“* (342). Ať už tedy pastorovaný své úkoly plní, nebo ne, selhává nebo odmítá dělat, co mu bylo doporučeno, vždy může za pastorem přijít.

Úkol pastora můžeme také rozdělit podle názorů respondentů. Pavel se snaží o to, aby pastorovanému poskytl oporu, a dbá, aby nesuploval jiného odborníka (psychologa, psychiatra). Zdeněk vidí svůj úkol v tom, aby si udělal čas, klid, byl pozorný a naslouchal. Václav to vidí podobně – být s pastorovaným, aby věděl, že není sám, a vyslechnout. Karel se snaží především vnímat pastorovaného, s čím přichází, protože za svůj úkol považuje to, aby pochopil otázku příchozího, tedy vlastně rozpoznal jeho potřebu, protože pastorování se často ptají na něco jiného, než o co jim vlastně jde. Dále je podle něj na místě určitá profesionalita, lidskost a pravdivost a také naslouchání. Josef vyslechne, pomůže pastorovanému definovat jeho potřebu, snaží se mu ukazovat vhodné postoje a úhly pohledu na danou problematiku. Ale především se snaží zmapovat situaci a stanovit diagnózu, kterou má na mysli určení příčiny duchovních potíží. Mezi ně podle něj patří to, když se pastorovaný snaží zvládnout problémy sám, místo aby dovolil Bohu působit. Dále tzv. spásitelský syndrom, kterým má Josef na mysli, že se pastorovaný snaží něco nebo někoho zachránit, a pokud se to nepovede, má pocit selhání. Také sem patří pocit, že dané provinění nemůže odpustit ani Bůh. A fakt, že pastorovaný neodpustil sám sobě, může být také příčinou potíží. Při stanovování diagnózy pomáhá Josefovi znalost příbuzných a přátel pastorovaného.

Pastorace může podle respondentů **pomáhat pastorovaným** různými způsoby. Často pastorování o přítomnosti Boha vědí, ale potřebují podporu člověka.

Pomáhá vědět, že alespoň pastorovi na mě záleží, dále bezpodmínečné přijetí, sdílení svých potíží s někým, mít možnost někam přijít, povědět o něčem a zažít pochopení. Často

stačí pouhá opora. Pomáhá, že pastorovaný na to není sám. Vítané je pastorovo sdílení, že on ve svém životě též s něčím bojuje; toto přispívá k větší otevřenosti.

Pastorovaným pomáhá, když je někdo vyslechne, má na ně čas. Josef se zmiňuje o pastorově duchovní a osobní odevzdanosti.

Přínosné je též nastavení zrcadla či poskytnutí jiného pohledu na věc; když se pastorovaný dokáže podívat na věc z větší šířky nebo z pohledu víry. Pomáhá, když se pastorovaný snaží porozumět problematice, když si sám zformuluje svůj problém. Podle Pavla „*co mu pomáhá, je uvědomění si životní situace, v který je, uvědomění si řešení, který společně hledáme, a pak aplikace těch řešení*“ (342). Pomáhá též přiznat si a odpustit sobě i jiným.

Také sem patří duchovní záležitosti, jako prosit Boha o odpuštění, smět slyšet o Boží milosti v největších pochybnostech o sobě, uvědomění si své důležitosti kvůli Boží oběti. A samozřejmě pomáhá Bůh.

Nesmíme ale zapomenout též na praktickou pomoc, jako je rada. Opomíjeným, jako jsou vdovy a senioři, pomáhá podle Václava víc praktická pomoc v podobě výměny žárovky než duchovní rady. Také pomáhá poslat pastorovaného za konkrétním odborníkem (konkrétní osobou).

Pastorovi pomáhá v jeho práci zejména modlitba – před i po pastorači. Dále to, když mají s danou problematikou vlastní zkušenosti (například manželské konflikty nebo výchova dětí, ale také vlastní zkušenost s léčivým účinkem Boží milosti a odpuštění), nebo se mohou inspirovat postupy svých kolegů či se s nimi poradit, přičemž užitečná konzultace může proběhnout i s nadanými členy sborového společenství. V této souvislosti byla zmíněna také možnost supervize u jiného duchovního, která je ale komplikována či znemožněna nutností zachovat tzv. zpovědní tajemství.

Pastorovi usnadňuje práci také to, když k němu pastorovaný přichází s konkrétním požadavkem (pastor se snáze zorientuje), oddělování svých osobních problémů od problémů příchozího člověka a také důsledná psychohygienu. Pastoři čtou různé odborné články, poradenství (zejména duchovní) a někteří se inspirojí psychologickými postupy nebo dokonce mají nějaké psychologické vzdělání, například v podobě kurzů, farářských školení nebo základů psychoterapie (výcvik pastoračního rozhovoru) či kurzu pro práci v krizových situacích. Pavel klade velký důraz na dovzdělávání a volí si psychologické

knihy podle aktuálního tématu, na kterém s pastorem tou dobou pracují; učí se tedy tzv. „za pochodu“, podle toho, co je zrovna potřeba znát.

Významným faktorem, který je pastorem většinou ku pomoci, je **znalost pastorem samotných i jejich příbuzných a případně přátel**. Zejména proto, že se s pastorem vídají poměrně často (minimálně při bohoslužbách), do církve mnohdy chodí celé rodiny a věřící lidé také mívají ve zvyku vídat se i při jiných příležitostech, ať už v podobě výletů, dětských táborů nebo různých jiných aktivit. A díky tomu pastor většinou zná pastora v běžných i konfliktních situacích a zná také prostředí, ze kterého pastor pochází nebo do kterého patří.

Tyto informace jsou ve většině případů duchovnímu pomoci. Pastor může díky tomu snáze určit typ potřebné pomoci, vážnost problému, pravdivost tvrzení pastora a s tím i podstatu problému; zkrátka vidí souvislosti. Pokud se například problémy nějaké rodiny cyklicky opakují, pastor už ví, že je potřeba spíš povzbudit tuto rodinu, než se pokoušet vyřešit její problém. S cyklickými problémy se pastor musí smířit a nepřestat pracovat.

Je také možnost se na problém poptat ostatních, ale pastori toto nedoporučují dělat bez vědomí a souhlasu zasaženého (zde se opět dostáváme k problematice zpovědního tajemství). Nebo pastor jednoduše pozoruje, jak se k sobě chovají ti, kterých se problém týká, a může si udělat názor sám. Pastor také často zná osobu, o kterou se může opřít, když problematický pastor nabídku odmítá. Duchovní může tuto pomocnou osobu buď za pastorem poslat, aby s dotyčným zkusila promluvit ona, nebo jdou za potřebným společně.

Přes všechna pozitiva znalosti pastora a jejich prostředí je ale potřeba, aby duchovní měl na paměti, že je těmito informacemi o pastorem ovlivněn. Může totiž dojít k tomu, že pastor půjde do společné práce s pocitem, že pastora dostatečně dobře zná, nebo s předsudky. Je tedy potřeba nenechat se ovlivnit znalostí negativ pastora.

Pastoraci zlepšuje a její naději na úspěch zvyšuje mnoho faktorů. Patří mezi ně: přátelství, rovnost, aplikace duchovního rozměru, když se pastor prezentuje co nejněmálněji a ne jako autorita, nepracuje z vrchu a nesnižuje důstojnost druhých (to vše buduje dobré vztahy a tedy sekundárně pomáhá). Pomáhá, když je přirozený, otevřený, snaží se naslouchat. Pastoraci podporuje ujištění pastora o tom, že nezdržuje a že

duchovní je tu od toho. Významné je také to, když pastor a pastorovaný měli vztah vytvořený dříve, než bylo potřeba řešit problém; dále když pastorovaný má zájem o pastorační práci, patří do skupinky lidí ve sboru (viz svépomocná skupina), a když se zapojí do pastorační práce další pomáhající. Pokud má pastor manželku, může mu být nápomocná zejména při práci se ženami. Je dobré, když „*vnímaj, že člověk, který s nimi vstupuje do kontaktu, má ten dar pastýřské pomoci. Že to není, že si na to hraje*“ (Josef, 359). Nutný je vztah pastora s Bohem a podpůrný je vztah pastorovaného s Bohem. Pastor by se měl učit mít rád lidi a jejich problémy a ty problémy nezlehčovat. A v neposlední řadě pomáhá při pastorační práci Bůh.

Dobrý vliv má také to, co bychom mohli nazvat **rotace pastorů**. Všichni respondenti uvedli, že po určité době dochází k výměně pastorů na sborech, přičemž se nevracejí znovu na původní místo. Jejich působení může být prodlouženo. Doby pobytu se různí dle církevní denominace, rozptýl bychom mohli uvést přibližně 5 až 15 let. V katolické církvi ale není pravidlo doby, na kterou je pastor povolán, takže se v průběhu čtyřiceti let může vystřídat na jednom sboru jeden i osm duchovních. Rotace je prospěšná z toho důvodu, že nedojde k fixaci na jednoho člověka, a lidé si tak uvědomí, že to není o lidech, ale o vztahu s Bohem. Při dlouhodobém pobytu potřebují pastora stále víc a víc, jsou na něm závislí a už jeho přítomnost může stačit k úlevě, což není žádoucí. Výměna pastora také zajistí výměnu témat kázání, duchovních přístupů, oblastí působení pastora (někdo je obdarovaný kazatel, jiný pro pastorační práci, někdo pro práci se seniory apod.) Každý pastor si též tzv. „padne do oka“ s jinými lidmi – v tomto případě může být rotace prevencí odchodu člověka z církve. Nový pastor též není ovlivněn znalostí lidí, proto je schopen nových úhlů pohledu na jejich problémy. Výměna duchovních je samozřejmě zátěží pro sbor i pro něho samotného, ale měla by dopadnout dobře. Pokud je tedy výměna příliš bolestná nebo jsou lidé vůči nově příchozímu uzavření, je to indikátor toho, že pastorovaný nebo společenství je nesamostatné či jejich duchovní stav není v pořádku. Kde toto je v pořádku, výměna by měla být prospěšná.

Pokud pastoři nevědí, jak v pastorační práci postupovat, nebo se věci neubírají požadovaným směrem, Josef to pastorovanému přizná, modlí se za to, a případně lze využít další lidi ze společenství tak, že přispějí buď názorem, nebo modlitbou. Je potřeba odevzdat danou věc Bohu a čekat. Karel také přizná pastorovanému, že neví jak dál, ale on

zdůrazňuje spíš to, že by pastor měl vědět, komu lze pastorovaného přeposlat, ať už psychologovi nebo jinému duchovnímu.

Ohrožující pro úspěšnost pastora jsou nereálná očekávání, například když pastorovaný očekává mávnutí kouzelného proutku, což jej dělá hluchým a pastora bezmocným. Negativní vliv mají špatné vztahy a nedůvěra, stud, předsudky o tom, že pastor bude mentorovat. Vliv má též postoj obou.

Josef si myslí, že pastor by neměl být „hr“: *„Nebyl jsem u vás půl roku, teď jsem tady, co máte za problém, pojďte, budeme to řešit, ven s tím (...). Anebo když si někdo pozve kazatelskou návštěvu, ještě tomu se ani neříká pastorační návštěva, a přijít a zeptat se: tak co, co budeme dneska řešit, co máte za problém? I když ty lidi ten problém mohou mít, anebo pravděpodobně mají, tak tenhle přístup je zablokuje, oni jakoby s tím problémem nevyjdou ven prostě. Nebudou ho chtít řešit“* (215).

Jiný z pastorů uvádí, že znal duchovního, který záměrně nutil pastorované, aby se mu svěřovali s nejnítějšími problémy. A tím získal informace, které by proti nim mohl použít, kdyby jej třeba někdy chtěli kritizovat...

Pastorovat z povinnosti je většinou kontraproduktivní. Práci také komplikuje fakt, že pastorování jsou různí, a nelze tedy používat nějakou metodu univerzálně. Když pastorovaný pomoc odmítá, nebo neřekne, že nějaký problém má, je možnost pastora také zbytečně promarněna. Špatně se také pracuje s pastorovanými, kteří chtějí předat odpovědnost za svůj život do rukou duchovnímu; s tím se i pojí předsudek, že křesťané nesmějí říkat ne. Napětí také vzniká tehdy, pokud je rozpor mezi potřebou supervize a nutností zachovat zpovědní tajemství. A při nesprávném použití Bible: *„někdy člověk najde něco, čím se pak tluče po hlavě“* (Zdeněk, 364), místo toho, aby ji použil jako kompas pro svůj život. Důležité také je, aby se pastor nenechal svést k moralizování, zejména pokud je problémem pastorovaného nevěra či podvod. Laciné fráze, řešení a povzbuzení také příliš nepomohou.

Spirituální rozměr je nedílnou součástí pastora. Počítá se s existencí křesťanského Boha a jeho působením v lidském životě. Pracuje se s Biblií, modlitbou a vírou člověka (a jejím prožíváním), která dělá zázraky a může být zdrojem motivace k řešení problémů. Víra je obdarování, které lze druhému nabídnout, pastor se snaží pastorovanému předat něco ze své osobní víry. Téma víry je možné zapojit i do rozhovorů

o všedních věcech. Karel ale varuje, že při neznalosti víry druhého by pastor neměl mluvit o věčnosti; zejména tehdy, když se duchovní snaží utěšit pozůstalého.

Také uvádí, že to hlavní nedělá on, ale Bůh. Bohu pomáhá, nebo je alespoň rád, že mu jeho dílo nepokazil. Václav k tomu ale dodává, že není jen nástrojem v Boží ruce. Pokud nějaký pastor tvrdí, že pracuje jen tehdy, když ho vede Duch Boží, může to být spíše o lenivosti pastora než o jeho senzitivě. Z tohoto důvodu je občas potřeba pracovat z povinnosti. Ale také není dobré, pokud se pastor pokouší pomoci pastorovanému jen svými lidskými schopnostmi. Je potřeba se držet někde uprostřed. Schopnost pastora je považována za dar, nikoliv vlastnost. V této souvislosti někteří pastoři uvádějí, že se považují za neobdarované, případně jim to někteří členové dávají najevo. Josef uvádí, že v lidské nedostatečnosti je „*víc prostoru pro působení Ducha Svatého*“ (353). Je potřeba se nechat vést Bohem. Václav si myslí, že pokud duchovní není obdarovaný pro pastorační práci, neměl by se do toho nutit či vnučovat se. Obdarování podle něj vlastně není až tak důležité, pokud je hlavním cílem pastora, aby lidé byli samostatní.

Velkým pomocníkem v pastorační práci je Bible. Lze ji použít jako návod, paralelu, umožňující další úhel pohledu. Je možné pastorovanému ukazovat v Bibli podobné příběhy. Je jakousi autoritou či mírou správnosti. Proto se někdy pastorovaní ptají pastora, jaký názor má Bible na ten jejich problém, resp. jak se k danému tématu staví. Zdeněk ale varuje před tím, aby se Bible nepoužívala direktivně: „*Není to tak, že bych jako řekl tady je tendle verš a musíš se podle toho zařídit nebo budeš dělat to a to, vždyť je to přikázání*“ (61). Asi nejpriléhavější by tedy bylo označit Bibli za průvodce životem. Díky ní křesťané dodržují psychohygienu v podobě dne odpočinku, modlitby a odpuštění.

Modlitba není považována za nějakou techniku, ale za akt svěřením se do péče nadpřirozenou. Pastorovaní tak mohou předat starosti Bohu; on má tu moc dát člověku pokoj, který mu svět dát nedokáže.

Počítat s vírou v pastorační práci znamená, že duchovní může ujistit pastorovaného o Boží milosti a odpuštění, což dává pastorovaným sílu. Toto ujištění Zdeněk popisuje jako silný, nadpřirozený moment. Je možné říci pastorovaným, že Bůh přijímá člověka i s jeho chybami a problémy. Boží odpuštění je pomocí při pastorační práci. Bůh také zaslubuje, že na člověka nevloží víc, než by byl schopen unést. Pastorovaný může vidět svůj hřích, ale bez Boha nemusí mít sílu jej řešit.

Věřící lidé ale mají občas určité zlovyky či předsudky. Například v podobě „skutkaření“ (mají pocit, že když přidají na zbožnosti, tak se věci vyřeší). A zde si také nedokážou odpustit a prožívají selhání, když jsou přesvědčeni, že jejich potíže jsou důsledkem slabosti víry nebo zanedbání skutků víry. A tak na sebe často mají větší nároky, než na ně má Bůh. Dalším předsudkem je také to, že lidé často bývají přesvědčeni, že být křesťanem znamená mít bezproblémový život. A pak jsou zmatení, když nějaký ten problém přijde. Speciálním případem je, když se věřící pastorovaný dostane do konfliktu s dalším věřícím (spoluvěřcem) nebo jej přistihne při chybě. Pak následují otázky typu: Jak to mohl udělat, když je křesťan? I zde prožívají zmatek a dokonce mohou začít pochybovat o víře jeho či svojí.

Výše uvedené záležitosti můžeme přiřadit do kategorie **výlučnosti pastora** (zejména ve srovnání s psychologí). Lze však nalézt i další specifika pastora. Pokud pastorovaný není úplně neznámý člověk, většinou platí, že pastor a pastorovaný spolu měli vytvořený vztah dříve, než bylo potřeba řešit problém (psycholog začíná tzv. „od nuly“). Často je mezi nimi důvěrnost přesahující problém. Pastoři znají pastorované v různých situacích a znají jejich blízké. Mají komplexnější pohled na situaci pastorovaného (psychologie řeší jen úzký problém). Také bychom mohli pastorační činnost nadneseně označit za práci nonstop v tom smyslu, že pastora lze oslovit a pracuje téměř kdykoliv a kdekoliv. Naproti tomu s psychologem *„když se s ním potkám v hospodě, tak už to není psycholog. S farářem holt i když se s ním potkam v hospodě, tak je to furt farář“* (Zdeněk, 405). Pastor také pokračuje ve spolupráci s pastorovaným i tehdy, když pastorovaný odmítá dodržovat jeho doporučení.

Pavel je přesvědčený, že psycholog nedokáže naplnit prázdnotu člověka. Může mu pomoci život zvládat, ale duchovní může ukázat, že ten život může být jiný. Dále si myslí, že psycholog používá jen metody, kdežto duchovní dělá některé věci vahou své osobnosti; osobnostní rozměr je u duchovního důležitější než u psychologa. Podle Zdeňka psycholog nabízí sebepřijetí, kdežto duchovní nabízí přijetí Bohem, díky čemuž pak pastorovaný přijme sám sebe. Ale je přesvědčen, že i psychologové mohou být od Boha. Podle Josefa je psychologie nekompetentní zabývat se duší, ani se do duchovní oblasti nemůže dostat. Když člověk přichází za psychologem, tak většinou řešení duchovní otázky ani neočekává. Psychologie má metody, jak člověku poskytnout úlevu, například pozitivním přístupem k věci, a také může poskytnout jiný úhel pohledu. Ale nedokáže vyléčit duši. Václav

přístupuje k tomuto tématu jinak. Podle něj člověk může pomoci druhému, aniž by křesťanem byl, takže nekřesťan může pomoci účinněji než křesťan. A Karel připouští, že pastorence má „někdy pokušení přehlédnout tu takovou lidštější stránku duše, takovou tu všeobecně lidskou“ (304), která možná do kompetence psychologa spadá.

Mezi pastory se objevuje názor, že pokud se u pastorovaného nejedná o nemoc (zde je míněna především psychiatrická diagnóza), péče pastora by měla stačit. Pavel se považuje za jakousi první zastávku na cestě věřícího. Buď mu pomůže on sám, anebo mu pomůže vybrat adekvátního odborníka a případně jej k němu může „doprovodit“ (pomoci s kontaktováním odborníka nebo přechodem k němu).

Je také potřeba zmínit, že některé výpovědi respondentů naznačují, že pastoři nemusí mít představu o rozdílu mezi psychologem a psychiatrem, nebo jim tyto profese splývají.

Zmíněn je také pojem „křesťanský psycholog“, kterým je většinou myšlen psychologický odborník s křesťanským vyznáním. Tento pojem by byl hoděn dalšího zkoumání.

Pastoři ale vidí i nějaké **výhody psychologie**. Zdeněk si myslí, že psycholog „je trénovanéj v tom, vyhmátnout podstatu toho problému. Což já ne vždycky – se někdy nechám jakoby ovlivnit tím, co člověk říká, a nedokážu číst mezi řádky, což si myslím, že je dovednost tý psychologie“ (288). Duchovní je podle něj vyhledáván kvůli menším problémům. Pavel mluví podobně a uvádí, že psychologie pracuje úžeji, ale úderněji v konkrétních záležitostech.

Pastorence a psychologie se do určité míry prolínají či překrývají. Podle Josefa oba pracují s tím stejným „psyché“, ale každý trochu jinak. Podle Pavla psycholog doplňuje pastora nekřesťanům a pastor naopak doplňuje psychologa křesťanům s nedůvěrou k psychologii. Pastor tedy může být doplňkem nebo protikladem psychologa.

Pokud ale budeme cíleně pátrat po **psychologii v pastorenci**, s velkou pravděpodobností narazíme na odpor. Pastoři se většinou brání poskytovat psychologickou péči, nehledě na to, že někteří křesťané ji u pastora hledali, a někteří ji za každou cenu odmítají. Josef ale říká, že psychologii nelze zavrhnout, protože ji pastoři zkrátka využívají. Například z ní čerpají typologii lidí (je potřeba přistupovat jinak k extrovertovi a introvertovi), způsob uspořádání prostředí a jeho volba pro dosažení uvolnění pastorovaného (pozvání do pracovny či modlitebny může vyvolat pocit formálnosti). Rozhodně ale není cílem pomoci pastorovanému psychologickými metodami.

Václav to vidí podobně. „*Jestli kazatel by měl být psycholog, no respektive používat psychologické metody (...). Tak on je používá chtě nechtě, protože to je jakoby my tady používáme taky jakési komunikaci skrze psychiku, ne že bychom tady seděli a duchovně spolu komunikovali beze slov. A i výraz tváře a moje gestikulace, vaše minimálně – jako nedá se to asi přímo oddělit. Nicméně si myslím, že používat jenom psychické metody, že to je docela ubohé. I když se to možná zdá účinné, tak na to bych nešel*“ (144-148). Pastoraci tedy lze popsat psychologicky (aniž by se pastor o používání psychologie třeba snažil), ale Václav zdůrazňuje, že pastorační je „*o něčem jiném*“ (185).

Obdobný je i názor Karla. Psychologizování je podle něj polovičatým řešením. Je ale rozhodně dobré mít přehled o psychologii alespoň takový, aby byl pastor schopen rozpoznat, kdy je potřeba pastoračního přeposlat jinému odborníkovi. Jinými slovy, je potřeba spíše dokázat zprostředkovat odborníka, než umět psychologii.

V přístupu lidí k duchovním a pastorační je **možno v průběhu praxe pastorů zaznamenat** určitou **změnu** či posun. (Podle Pavla jsou potřeby lidí ve všech dobách stejné, ale mění se prostředky k jejich uspokojení.) Klesají předsudky vůči církvi a spolu s tím narůstá zájem mladých lidí. Ti požadují, aby to fungovalo, ale pokud tomu tak je, nebojí se k tomu přihlásit. V pastorači mohou též hledat přijatelný vzor. Mění se to, co lidé od náboženství očekávají. Také poklesla nedůvěra křesťanů vůči psychologii a někteří nemocní už jdou rovnou k psychologovi či psychiatrovi. Lidem už nestačí jednoduché náboženské pravdy a na pastora kladou požadavek větší odbornosti. Také přibývá nemocných, kteří vyhledávají křesťanské společenství kvůli jeho tolerantnosti. A v důsledku společenských změn se též mění některé postoje, například došlo k větší toleranci k rozvodům.

Výstupní fáze pastorační

Pokud už proběhla vlastní pastorační, přesouváme se do výstupní fáze, která může mít tyto podoby:

- pastorační byla (po jednom či více sezeních) úspěšná a danému problému už není potřeba se věnovat (ale pastorační péče nikdy nekončí),
- pastorační byla neúspěšná:

- pastor přepošle pastorovaného psychologovi či psychiatrovi nebo pracuje paralelně či spolupracují,
- pastor přepošle pastorovaného jinému pastorujícímu nebo spolupracují,
- pastorovaný to vzdá a dál neřeší (neúspěch).

Může se stát, že problém prostě sám zmizí nebo se vyřeší či už není aktuální. Ale také se může objevit nový problém, třeba i vzápětí po úspěšné pastoraci toho předchozího problému.

Co se týče **hodnocení, zda pastorec byla úspěšná či efektivní**, pastoři považují za velice obtížné, ne-li nemožné to hodnotit. *„Protože i bych řekl zdánlivá, nebo z psychologického hlediska neúspěšný pastorační rozhovor může být z toho křesťanského hlediska úspěšný, rozumíte. Protože co je úspěch? Jestli ten člověk jenom jako řekne: ach, to se mi ulevilo, děkuji vám pěkně, nashledanou. Anebo ten člověk odejde třeba i nazlobenej a naštvanej jako: vždyť ten mi vůbec nepomohl a bude muset hledat to, že nějak před Pána Boha si to postavit nebo se postavit a asi to řešit“* (Václav, 192-196). A naopak, pozitivní reakce pastorovaného nemusí být důkazem úspěšnosti. A někdy se výsledky dostaví okamžitě (pastorovaný odchází uvolněný, odevzdaný, spokojený), někdy přicházejí velice pomalu a někdy nejsou výsledky vůbec. A také se stává, že se pastorovaný a pastor už podruhé nesetkají. Z těchto důvodů někteří pastoři odmítají hodnotit úspěšnost pastorec.

Někteří respondenti ale dokázali uvést nějaká kritéria, podle kterých hodnotí úspěšnost pastorec. Jsou to následující: pastorovaný řekne, že mu to pomohlo nebo je to na něm vidět, změnilo se chování pastorovaného, změnily se jeho hodnoty nebo pohled na svět, problém se vyřešil nebo pastorovaný našel odpověď, pastorovaný odchází rozradostněný (popř. zlepšení nálady), pastorovaný to nehodnotí jako ztrátu času, podařilo se poodvalit problém, pastorovaný neodešel ze sboru, manželé se nerozvedli, podařilo se pastorovaného ujistit o tom, že má v církvi zázemí, pastor prožívá vnitřní pokoj, obnova nebo zlepšení působení pastorovaného ve sboru, pastorovaný získal vhled do situace (*„vidíš na těch lidech, že jako by se jim otevíraly duchovní oči“* – Josef, 377), pastor neodradil pastorovaného od kontaktu s církví, radost u starších lidí i přes jejich vážné potíže. Za úspěch může být považováno také to, že (pokud) došlo ke sblížení obou zúčastněných.

Josef uvažuje, co může být **příčinou neúspěchu**. Možná se pastorovaný neotevřel nebo neřekl hlavní věc. Možná nebyl připravený slyšet nebo dělat, co mu pastor doporučil. Také se stává, že pastor se tzv. strefí do černého, a pastorovaný, pokud není připraven to slyšet, si toto může vyložit tak, že jeho problém je veřejným tajemstvím a pastor má informace od někoho jiného. Nebo možná pastorování očekávali něco jiného, nebo zázračné změny. Anebo pastor nepochopil problematiku. Každopádně následkem může být ztráta důvěry v pastora nebo jeho způsob práce. Josef doporučuje se po neúspěchu problematickému tématu vyhýbat, ale radí, že je možné toto téma nenápadně vložit do rozhovoru nebo kázání.

Všichni pastoři se shodnou na tom, že někdy jsou schopni pomoci, někdy ne; někdy se problémy vyřeší, někdy ne; někdy je pastor schopen říct něco moudrého a někdy ne. Je potřeba s tím počítat. Pastor může dokonce pastorační pokazit. Existují nepovedené pastorační rozhovory, ze kterých pastorovaný odejde rozzlobený nebo se nedojde k řešení.

Pastorovaný může při neúspěchu s pastorem problém vzdát a dál neřešit, ale pastor působí i po skončení ze strany pastorovaného, například modlitbami za něj.

V případě, že pastorační je neúspěšná, pastor nedokáže pastorovanému pomoci, nebo pastorovaný potřebuje jiný druh pomoci, pastoři mohou **přeposlat pastorovaného jinému odborníkovi** (zejména psychologovi či psychiatrovi). Ale z pěti dotázaných respondentů tuto možnost jeden ještě nevyužil a jeden ji využil jednou, přičemž dotčený pastorovaný tento typ pomoci odmítl a skončilo to neúspěšně. Ostatní tři pastoři se shodnou na tom, že občas je nutné přeposlat (jeden je přesvědčený, že neposlat k odborníkovi a snažit se to vyřešit sám a „vymýtat zlé duchy“, je hloupost), a nejlepší je dokonce kombinace odborníků (pastor-psycholog nebo pastor-psychiatr), protože lékař léčí, ale pastor mluví z hlediska perspektivy života pastorovaného. Karel si myslí, že doporučením návštěvy psychologa se většinou nedá nic zkazit; psycholog může obohatit člověka o další pohled na věc. A jelikož jako katolický duchovní sám není ženatý, problematiku manželství přeposílá diecéznímu centru pro rodinu.

Výhodné by bylo, kdyby psychologem či psychiatrem byl někdo z členů sboru, „protože ti sekulární mají různé praktiky, se kterými my nemůžeme souhlasit“ (Václav, 151). Do spolupráce je též možné zahrnout blízké osoby pastorovaného.

Podle Pavla duchovní zvládne lehčí případy vyřešit sám, ale měl by znát hranici, kdy už je potřeba pastorovaného přeposlat. Ovšem rozlišit, co je pro kterého odborníka, může být obtížné. Každopádně je dobré odborníky znát, mít o nich přehled.

Pastoři se rozhodně nepokoušejí vytěsnit léčbu jiných odborníků. Občas je dokonce možné použít psychologa či psychiatra jako autoritu, když nechtějí poslechnout pastora.

Pastor má dále možnost **přeposlat** pastorovaného **jinému pastorujícímu** nebo s ním spolupracovat. Tím může být někdo z „diakonů“ (členové, jejichž úkolem je starat se o ostatní ve sboru), ze „staršovstva“ („starší sboru“, vedoucí sboru), ale i z přátel dotyčného pastorovaného. Ti všichni mohou pečovat o členy ze své aktivity, nebo pastor může jejich činnost koordinovat. Může se stát, že ve sboru je někdo obdarovanější pro pastorační než duchovní, který je pastorem sboru. Ale tento kazatel či farář je i tak nahlížen výlučněji než ostatní pastorující. Často se tedy očekává, že pokud se problém dostal až k hlavnímu duchovnímu, zde už se musí vyřešit.

Pastoři mají určité **vize** či **přání**. Václav si přeje, aby lidé, kteří spadají do jeho péče, byli samostatní; samostatní před Bohem (nikoliv samostatní bez něj). Josef by ocenil větší popávku po pastorační a větší otevřenost pastorovaných. Rád by více pastoračně preventivně pracoval. Mezi pastory se také objevuje přání větší jistoty v průběhu pastorační. Pavel má vizi křesťanského společenství, ve kterém panují rodinné vztahy, a které je otevřené neznámým pastorovaným. Mělo by dosáhnout interakce se společností a pomáhat při výpadku rodiny dotyčného. Mělo by sloužit ke sdílení se. Přál by si, aby takové společenství předepisovali psychologové lidem jako léčbu. Vnímá, že církve by měla umět pracovat s mladými lidmi, a také je potřeba představit roli pastora ve školách. A v neposlední řadě by si přál, aby bylo možné v pastorační péči dosáhnout nějaké pravidelnosti.

12. Diskuze

Ve výsledcích se vyskytlo několik témat, která vzbuzují otázky. Tím prvním byl již zmíněný rozdíl mezi pastory typu A a typu B. Možným vysvětlením by mohly být odlišné zvyklosti v různých církvích či sborech. Pokud bychom však vzali v úvahu také dojem, kterým respondenti působili při domlouvání schůzky a poté v průběhu rozhovoru, je též možné, že tento jev by mohl být způsobený mírou otevřenosti či ochoty. Typ A působil většinou velmi ochotně, otevřeně, přátelsky, možná kompetentně; typ B spíše uzavřeně,

s odstupem (toto pravidlo se ale nedá uplatnit na všechny respondenty absolutně). Je tedy možné, že způsob, jakým se pastor chová k lidem, ovlivňuje, zda a s čím za ním přijdou, případně zda jej považují za kompetentního jim pomoci. O něčem podobném se dokonce respondenti typu A zmiňovali – možná tedy toto vyvěrá z jejich zkušenosti a snaží se podle toho řídit.

Také je otázkou, jaký přesně má na pastorační vliv to, že (většinou) měli pastor a pastorovaný vztah vytvořený dříve, než bylo potřeba řešit problém. Pastoři uvádějí, že existence (dobrého) vztahu mezi oběma osobami je pro pastorační prospěšná. Ale teoreticky by mohlo dojít též k tomu, že pastorovaný nebude s pastorem o svých prohrách či zápasech chtít mluvit, protože se bude bát, aby o vztah nepřišel (tím, že pastor nyní bude o pastorovaném znát to špatné). Je možné, že z tohoto důvodu volí někdy lidé spíše návštěvu psychologa, protože zde není co ztratit.

Jev, který jsme v této práci nazvali svépomocná skupina, by měl zajistit, aby někdo potřebný nebyl přehlédnut. Dalo by se z toho vyvodit, že lidé ve společenství očekávají, že za nimi někdo přijde, někdo se o ně postará. Co se ale stane, když člověk spoléhá na to, že se jej někdo ujme, ale pomoc nepřichází? Možná by v takovém případě mohla existence svépomocné skupiny být pastorovanému přítěží. Protože kromě toho, že má nějaký problém, může navíc ještě získat dojem, že je nedůležitý, nezajímavý, odmítnutý či dokonce zavržený.

V průběhu řešení tématu o přeposlání k jinému odborníkovi byli zmiňováni jen psychologové a psychiatři. Lékaři nebyli zmíněni pravděpodobně proto, že lidé umí odhadnout, co je potřeba konzultovat právě s lékařem. U psychologa a psychiatra tak jasnou představu zřejmě nemají. Nebo nebyli lékaři zmíněni kvůli tomu, že možná lidé nepředpokládají, že by péče lékaře mohla být v rozporu s jejich vyznáním.

Co se týče metodologie, je otázkou, zda by bylo přínosné navýšit počet respondentů. Data se totiž zdála být víceméně nasycená již po třech rozhovorech. Je tedy možné, že by bylo vhodné prozkoumat méně témat, ale hlouběji. Výsledky také mohl ovlivnit výběr respondentů a též způsob zpracování dat, protože otevřené kódování je značně subjektivní. A v neposlední řadě mohla mít vliv také skutečnost, že autorka je sama členem křesťanské církve.

13. Závěr

Pastorace se zdá být velmi komplexním a propracovaným systémem péče o člověka. Můžeme ji rozdělit na tři fáze.

V přípravné fázi různými způsoby interagují pastor, pastorovaný a okolí pastorovaného, přičemž spouštěčem interakce je problém pastorovaného. Pastorovaný buď může přijít za pastorem sám, nebo je jím osloven. Okolím pastorovaného může být buď sbor jakožto svépomocná skupina, nebo (zejména u neznámého pastorovaného) jím může být známý pastorovaného. V této fázi také dochází k volbě odborníka, se kterým bude pastorovaný problém konzultovat.

Pokud pastor nebo pastorovaný osloví toho druhého, mluvíme již o kontaktní fázi pastorace. Možnost spolupráce je buď odmítnuta, anebo proběhne pastorace. Pastorace zahrnuje mnoho činností a cílových skupin. Také jsou různé způsoby práce. Duchovní mají pozitivní i negativní prožitky a mají své zásady práce. Od pastorace mají pastorovaní více či méně reálná očekávání. Témata se objevují spíš praktická než duchovní, ale má to svůj důvod. Pastorovaný i pastor mají určité úkoly. To, co pastorovanému pomáhá, jsou nejen duchovní, ale především lidské prvky. Někteří pastoři mají nějaké psychologické vzdělání a kromě něho jim při práci pomáhá také znalost blízkých pastorovaného. Pastoraci zlepšuje mnoho faktorů, především lidskost pastora, ale též na ni má dobrý vliv rotace pastorů. Jsou ale také věci, které pastoraci ohrožují, především předsudky a necitlivý přístup. Pastorace má spirituální rozměr, který je výlučností pastorace spolu se vztahem předcházejícím problému a tím, že pastor je ve své roli prakticky neustále. Pastorace je jedinou disciplínou, která může vést k vyléčení duše. Psychologie v pastoraci používána je, ať už vědomě či nevědomě, ale to kvůli tomu, že se zde jedná o komunikaci lidských bytostí. Cílem pastorace není pomoci pastorovanému psychologickými metodami; toto by bylo považováno za nižší laťku, než které lze v pastoraci dosáhnout. Přístup lidí k duchovním a pastoraci se v průběhu praxe pastorů mění.

Výstupní fáze začíná úspěchem či neúspěchem pastorace. Při neúspěchu je možno přeposlat či spolupracovat s psychologem, psychiatrem nebo dalšími pastorujícími. Úspěšnost pastorace je velmi obtížné hodnotit, ale lze jmenovat určité indikátory úspěchu a příčiny neúspěchu.

Souhrn

Práce popisuje pastorační činnost z pohledu psychologie, resp. zkoumá psychologickou rovinu pastorační péče.

V teoretické části je popsána pastorační péče jako duchovenská činnost pomáhající člověku v kontextu víry. Dále je přiblížena psychologická intervence v podobě psychoterapie, poradenství, krizové intervence a psychodiagnostiky. Navazují některé pohledy na vztah a souvislost pastorace a psychologie, poté jsou navrženy některé psychologické prostředky využívané či využitelné v pastoraci. Do určité míry vyznívají pastorace a psychologická intervence podobně, ale mají odlišné předpoklady a cíle.

Výzkumná část se zabývá reflexí pastorační práce z pohledu pastora. Byl zvolen kvalitativní přístup a design zakotvené teorie. Data byla sbírána od pěti pastorů (povoláním) různých církevních denominací pomocí hloubkových rozhovorů, které byly následně podrobeny otevřenému kódování. Získané kódy byly zpracovány pomocí technik zakotvené teorie. Výsledkem je třífázový model, který popisuje možný průběh pastorace. V přípravné fázi dochází k interakci pastorovaného, problému pastorovaného, pastora a okolí pastorovaného. Pokud dojde ke kontaktu pastorovaného a pastora, je pastorace již ve fázi druhé, kontaktní, kdy je pastorace buď odmítnuta, nebo proběhne. Témata jsou řešena spíše praktická než duchovní a pastorovaným pomáhají kromě duchovních faktorů také ty lidské. Bylo zjištěno, že v pastoraci se vyskytují psychologické prvky, ale její cíle jsou od psychologie odlišné. Pastorace počítá s existencí Boha a jeho působením. Třetí fáze, výstupní, zahrnuje úspěch či neúspěch pastorace, přičemž v případě neúspěchu je možno přeposlat nebo spolupracovat s jinými osobami či odborníky.

Výsledky výzkumu vyznívají obdobně jako názory citovaných autorů; pastorační a psychologická péče jsou si v něčem podobné nebo se dokonce prolínají, ale mají odlišné předpoklady a cíle.

Použitá literatura

- Barry, W. A., Connolly, W. J. (2009). *Praxe duchovního doprovázení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Baumgartner, I. (1996). *Psychologie a víra: orientace a podněty k diskusi*. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském.
- Bruchová, H. (1997). *Základy psychoterapie*. Praha: Triton.
- Bukowski, P. (2008). *Budu s tebou...: role bible v pastýřském rozhovoru*. Jihlava: Mlýn.
- Crabb, L. J. (2000). *Umění přiblížit se: uzdravení pro nás a naše vztahy*. Praha: Návrat domů.
- Dam, W. C. van (1990). *Pastorace v moci ducha* (zpracováno podle magnetofonového záznamu kolektivem). Havlíčkův Brod.
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hayes, N. (2003). *Aplikovaná psychologie*. Praha, Portál.
- Herián, M. (1988). Jaký má být pastýř? In Synodní rada českobratrské církve evangelické, *Pastýřská péče II. část* (16-25). Praha.
- Kašparů, J. M. (2002). *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta.
- Klčovanská, E. (2003). Křesťanstvo a psychoterapie. In L. Košč, & M. Stříženeček (Eds.), *Křesťanstvo a psychológia* (166-181). Trnava: Spolok svätého Vojtecha.
- Košč, M., & Košč, L. (2006). *Pastorálně–psychologické poradenstvo*. Bratislava: Dobrá kniha.
- Kratochvíl, S. (2002). *Základy psychoterapie* (4., aktualiz. vyd.). Praha: Portál.
- Křivohlavý, J. (2000). *Pastorální péče*. Praha: Oliva.
- Müller, J. (2009). *Umění odpouštět: léčení zraněné duše*. Hodkovičky: Pragma.
- Müller, W. (2005). *I láska má svá pravidla: blízkost a odstup v pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Novák, T., & Drinocká, H. (2006). *Partnerské a rodinné poradenství: práce s klienty*. Praha: Grada.
- Opatrný, A. (2001). *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Opatrný, A. (2003). *Malá příručka pastorační péče o nemocné*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském.

- Prochaska, J. O., & Norcross, J. C. (1999). *Psychoterapeutické systémy: průřez teoriemi*. Praha: Grada.
- Smolík, J. (1991). *Pastýřská péče*. Praha: Kalich.
- Svoboda, M. (2005). *Psychologická diagnostika dospělých* (3. vyd.). Praha: Portál.
- Šatura, V. (1991). Koncept pastorální psychologie. In *Psychológia a pastorácia*. Bratislava: Špirála.
- Švaříček, R., Šed'ová, K., Janík, T., Kaščák, O., Miková, M., Nedbálková, K., ... Zounek, J. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Raus, P. (2004). Modely vztahu teologie a psychologie: může být pro pastorační v něčem užitečná? In Taschner, K. (Ed.), *Vztah teologie a psychologie v pastoračním poradenství* (15-27). Praha: Návrat domů.
- Timuřák, L. (2005). *Současný výzkum psychoterapie*. Praha: Triton.
- Vágnerová, M., & Klégrová, J. (2008). *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum.
- Vodáčková, D., Bahbouh, R., Baštecká, B., Čierná, J., Hajný, M., Havránková, O., ... Vyhnálková, H. (2002). *Krizová intervence*. Praha: Portál.
- Vybíral, Z., & Roubal, J. (Eds.). (2010). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál.
- Vymětal, J. (2004). *Obecná psychoterapie* (2., rozš. a přeprac. vyd.). Praha: Grada.

Přílohy

Otázky rozhovoru

Jaké je vaše povolání a jak dlouho poskytujete pastorační péči?

O kolik lidí pečujete?

Co je to pastorec – ne teoreticky, ale jak ji chápete a praktikujete vy?

Jak k tomu dojde, že s člověkem začnete pastorační péči? Přijdou sami nebo za nimi zajdete vy? Na čem záleží, jestli přijdou?

Co lidi očekávají od pastorce?

S jakými problémy lidé přicházejí?

Převažují teologické nebo praktické otázky?

Očekávají nebo vyžadují psychologickou pomoc?

Co pastoraci podporuje a co ohrožuje?

Dochází u vás k výměně pastorů? Zapojují se do pastorec další osoby?

Využíváte nějak skutečnost, že ty lidi znáte v kontextu a máte přístup k jejich přátelům a známým?

Pracujete nějak systematicky, nebo jednorázově?

Jaký je při pastoraci úkol člověka a jaký je úkol pastora?

V čem vnímáte svou pomoc? Co lidem pomáhá?

Co děláte, když nevíte nebo si nejste jistý, jak člověku pomoci?

Co vám v pastoraci pomáhá – četba, vzdělání, kurzy, zkušenost...

Jsou nějaké metody nebo způsoby práce, které se vám osvědčily? Přišel jste na něco sám svojí praxí?

Podle čeho hodnotíte, že práce byla efektivní?

Pozorujete v průběhu své praxe nějaké změny?

Jste v roli 24 h denně nebo někdy z role vystupujete?

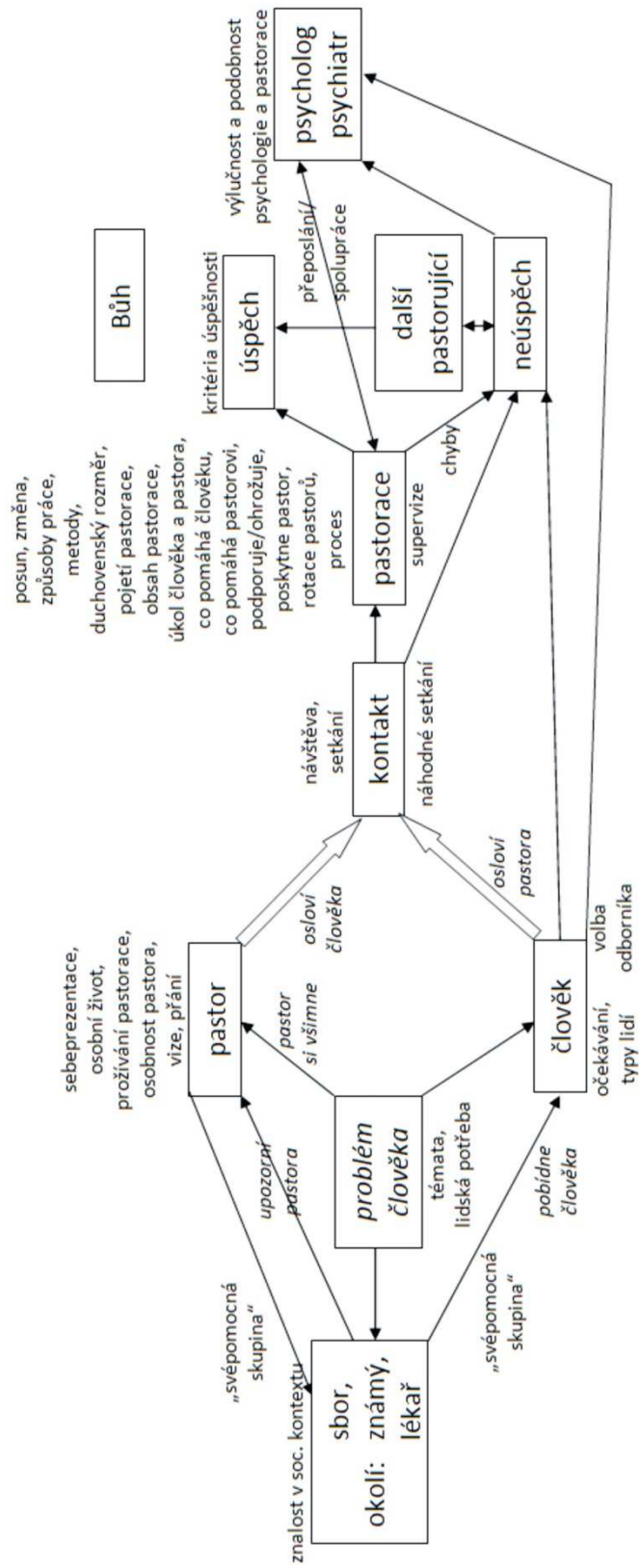
Co podle vás spadá to vaší péče a co do péče psychologa, tedy v čem vnímáte výlučnost obou oborů? A kde se to překrývá?

Na čem podle vás záleží, jestli člověk vyhledá pastora nebo psychologa?

Přeposíláte někdy lidi k psychologovi?

Je ještě něco důležitého, co jsme neřekli?

Schéma 2: Předchozí (pracovní) verze modelu pastorače s přiřazenými kategoriemi.

Pavel (ukázka rozhovoru)

Mohl bys ještě nějak blíže definovat ten pojem pastorage? Co přesně to obnáší?

Pastorage, nebo pastorační péče, aspoň jak já jsem přijal definici profesora Křivohlavého, která se mi moc líbila, je vlastně doprovázení lidí. Doprovázení lidí v jejich životních situacích. Od nemocí a jejich otázek a problémů, které mají a nejen duchovních, ale můžou to být i problémy jiný. Otázka po smyslu života, po roli, kterou tam hraje Bůh, třeba v těch onemocněních a v tom jejich životním osudu. Takže to je péče o nemocný. Do pastorage patří/ nebo doprovázení lidí, když jim odchází někdo blízký. To znamená péče o lidi, kteří buď sami prožívají poslední úsek svého života a taky o jejich příbuzný. Často že neumírá ten člověk sám, ale je vystaven určitým tlakům a věcem, který je třeba nějakým způsobem společně zvládnout, či to doprovázení, pastorační péče, opora, cílený rozhovory a tyhle věci všechny pro tenhle úsek života. No a potom pro lidi, kteří prožívají život bez těch silných, takových těch fatálních otřesů, ale jsou zároveň vystavený různým životním událostem. Od hledání životního partnera, až po ztrátu zaměstnání, stres, přepracovanost a tyhle věci. Čili ta pastorage v sobě zahrnuje jakoby nastavení zrcadla, doprovázení těch lidí a často v těch životních okolnostech nejde o radu jako takovou, ale spíš o to vytvořit prostor, kde ten člověk sám by hledal vlastní odpovědi na otázky, kterým musí čelit, nějakým způsobem.

S jakými problémy lidé přicházejí?

No, takže, problémy. V dnešní době ekonomický krize jsou to problémy s sháněním práce, či pracovní, a nejen v tom, že hledaj práci, nebo hledaj, maj otazník jestli já pro ně nemám práci, ale spíš jak se vyrovnávat s tou situací. Ať už se jedná o cokoliv, ptají se, jestli to řeší správně. Někdy maj pocit viny v rozvodových věcech, nebo v manželských problémech, spíš. Někdy maj otázku, jestli nemohli udělat víc, nebo míjí? pocit viny vlastní, nebo pocit viny naopak toho druhého. Řekni mu, nebo, ty jako kazatel mu řekni, že udělal chybu, třeba, a tak. To sou ty vztahový. Možná bychom to mohli dát do kategorie vztahových problémů mezilidských soužití. Otázka duchovní, to znamená někdy lidi nemají jistotu že správně „věří“, maj svoje otázky, svoje pochybnosti, hledaj cestu, smysl života. To je otázka, kterou lidi hodně řešej po čtyřicítce. A dál, to znamená když se ohlížej zpátky a bilancujou trošku, ta bilanční záležitost a to sou ty, řekněme ty problémy toho vlastního člověka, potom vztahový problémy. No a potom lidi, protože Bible je plná taky toho rozměru eschatologického v posledních věcech, čili řeší otázku budoucnosti. Budoucnosti světa jako takového. Mají strach, 2012, bude konec světa nebo nebude, nějakým způsobem je to ovlivňuje, nějak to musí zpracovat. Anebo problémy ve společnosti. Často jsou to problémy, s kterými nejsou schopný nic dělat, ale díky médiím k tomu zaujímaj nějaký postoj. Takže tohle, tohle je taky rozměr kterej, kterýho si všímám, zvláště v dnešní době, kdy toho – kdy lidé jakoby jsou konfrontováni většina s negativními, negativními otázkami. Problémy negativní problémy doby. Politici, tunel a ekonomický krize a tydle věci. Takže to je taková další možná rozměr, kterej by se tam mohl najít.

Co lidé očekávají od pastorače?

Někdy je problém v tom, že očekávají víc, než já jim jsem ochoten nabídnout. A to, přijdou a očekávají, ti kteří mají důvěru v duchovní – duchovenskou práci: Řekni nám, co máme dělat a my to uděláme. Tohle ale není cíl pastorační péče, když se jedná o doprovod, cílem je otázkami, rozhovorem ty lidi přivést k tomu aby sami hledali řešení, který chtějí nebo nechtějí. Samozřejmě že v některých okolnostech životních musí člověk poradit, ale zase nelze to udělat bez souhlasu toho samotného člověka. Samozřejmě pokud se nejedná – by se nejednalo o nějaký trestný čin že jo. Ale jestliže jde o péči o druhé lidi, mezilidský vztahy, tam vždycky je důležitá ta osobnostní motivace toho člověka, který přichází. Takže někdy lidi očekávají radu a často spíš jim člověk může nabídnout čas a společnou duchovenskou práci. Protože je řada lidí, s kterými já se setkávám vycházejí z Bible a jsou věřící, tak třeba se ptají na radu Bible a pokud se jedná o tudle odbornou radu, tak s tím není problém. To určitě poskytnu. Čili duchovenskou pomoc, křesťanskou, často chtějí odpověď na otázky, který si kladou a nejsou si jisti, jestli to vnímají dobře a očekávají, že jim to buď potvrdím, ten jejich názor, nebo jim řeknu nějakou alternativu.

Václav (ukázka rozhovoru)

Ono to křesťanství, jak bych to řekl, nedá se vyhnout tomu, že by nepoužívalo nějaké ty psychologické metody – ne, nenazveme to takhle. Jako že by zvenčí psychologové tam nezaznamenali nějaké takové věci, které by se daly psychologicky kategorizovat, jo, jako když by psychologové zkoumali a nahrávali ten pastorační rozhovor, tak by řekli: á, tohle je tohle, ano používá, dobře jde podle já nevím toho psychologa nějakého – a ten si toho nemusí být vůbec... jo, to takhle nejde. Takhle jako, lze to takhle. Ale že by ten rozhovor kazatel, pastor teda měl vést tak, že záměrně má používat psychologické metody, rozumíte, tak to ne. A tudíž celý ten rozhovor pak jako se snažit z toho psychologického hlediska rozebrat, pojmout, udělat z něho závěry, samozřejmě jaksi lze, jo, ale jak se dnes používá ta vazba, ono to je všechno o něčem jiném. Takže já to takhle nerozebírám, takhle to nekategorizují, takhle tohle tam do toho nezanáším.